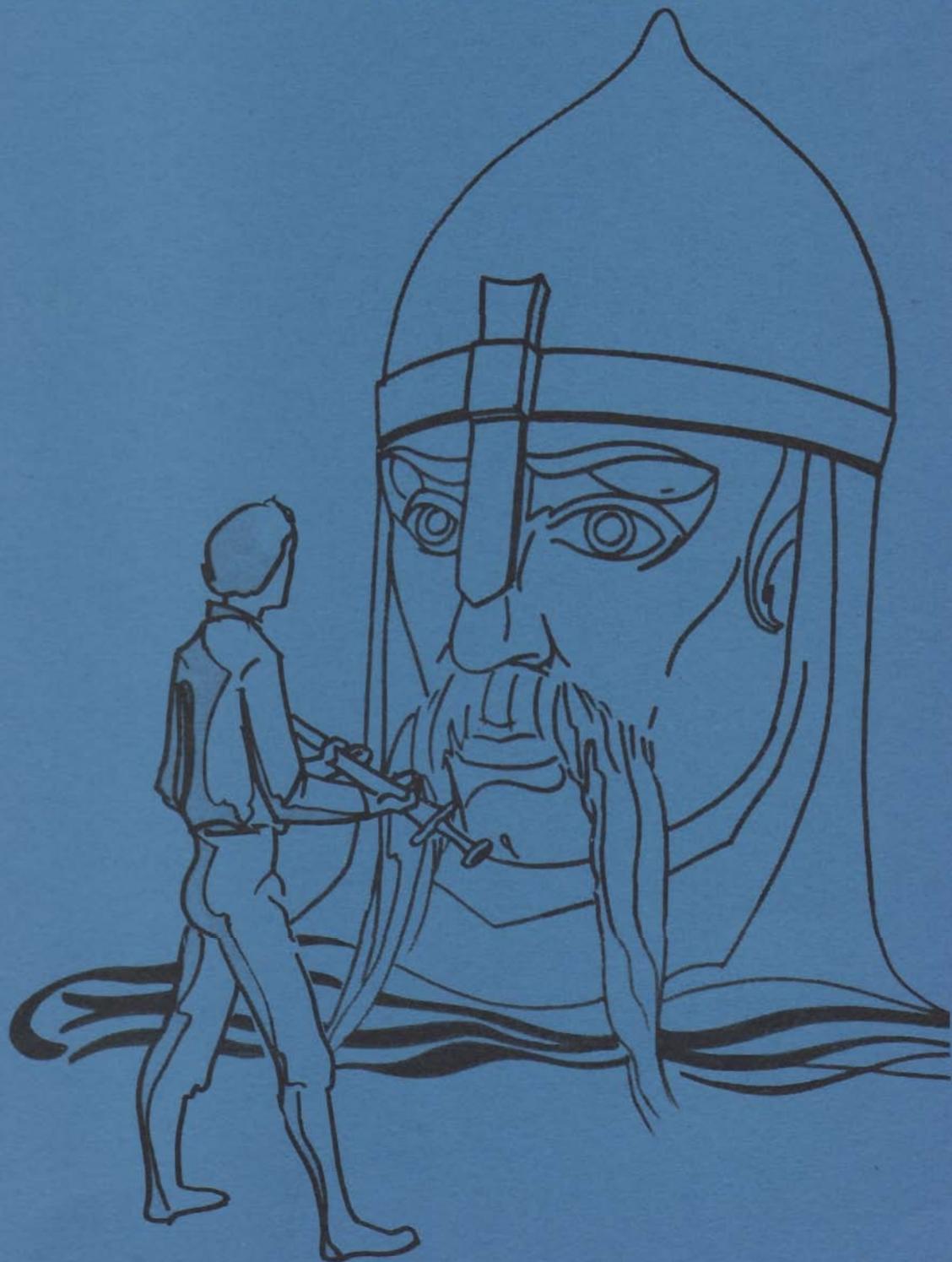
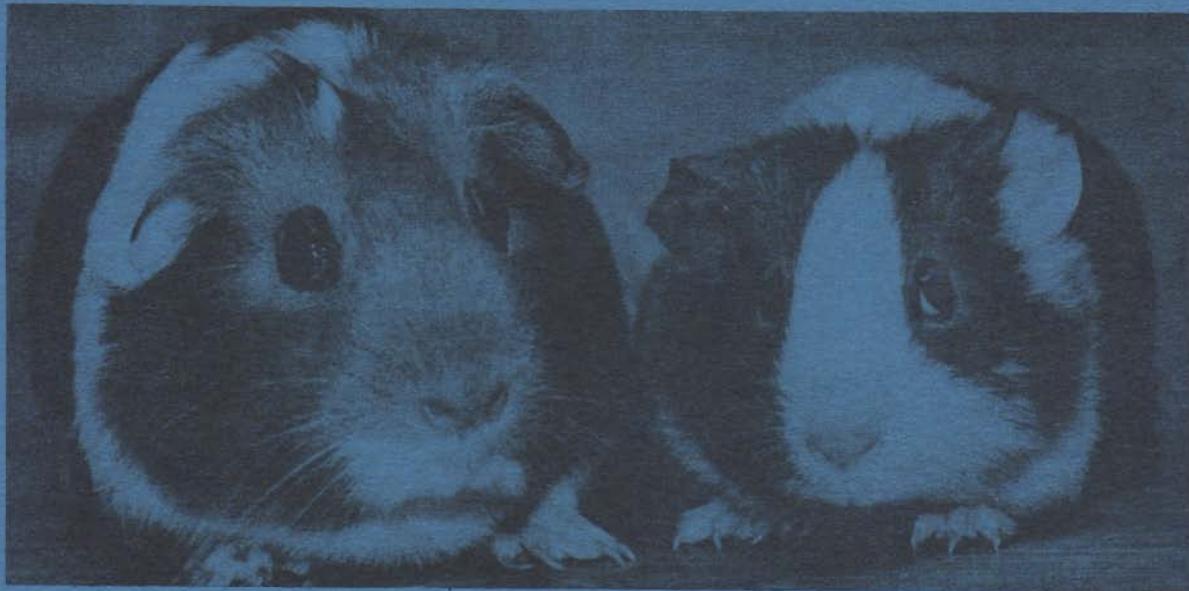

350
WINTER 1983

ДИАБАЗИС NABASIS

А ЯК З ПЕРЕДПЛАТОЮ?

Чому ці симпатичні морські свинки так сумно дивляться?

Вони кажуть: ми давно передплатили б «Анабазис», якби уміли читати...

Тому вони такі сумні...

Ви умієте читати? — Не журіться і передплачуйте «Анабазис»! Це коштує всього 16 канадських доларів на рік передплати або 14 американських.

Умови передплати та адреса — внизу.

Всю кореспонденцію (лист, чек, пакунок) просимо адресувати на :

VALENTYN MOROZ ANABASIS
23 Armadale Ave.
Toronto, Ont.
M6S 3W7
Canada
Tel.: 416-767-6862

SUBSCRIPTION FOR 1984

ANABASIS
23 Armadale Ave.
Toronto, Ont.
M6S 3W7, Canada

CANADA	\$16.00 (Canadian)
UNITED STATES	\$14.00 (U.S.)
all others:	
BY BOAT	\$14.00 (U.S.)
AIR MAIL	\$17.00 (U.S.)

NAME

ADDRESS

.....
.....
.....

АНАБАЗИС

Українська маніфестація пам'яті жертв голо-
ду 1933 року. Вашингтон, 2 жовтня 1983 р.

ВІДПОВІДЬ
ПІК IV

ч. 4 (15)

ЗИМА 1983

СОВІЕТСЬКА РЕПУБЛІКА

ТОРОНТО

СОВІЕТСЬКА РЕПУБЛІКА

А Н А Б А З И С

A N A B A S I S

Ukrainian Magazine

Toronto, Canada

Price 3.50 dol.

**Виходить чотири рази на рік
QUARTERLY**

DATE OF ISSUE:

DECEMBER, WINTER 1983

Second class mail registration number 5730

Publisher — VALENTYN MOROZ

Редакційна колегія

**ЯРОСЛАВ ЛЕБЕДИНСЬКИЙ
ВІРА МОРОЗ
ЗОР'ЯНА БЕССЕР
ДМИТРО СТРОЙЧ
ВОЛОДИМИР МОХУН
СТЕПАН ГОРЛАЧ
ЛЮБОМИР ХАБУРСЬКИЙ
КАРЛО СОБЕНКО**

Обгорта — АНАТОЛІЙ КОЛОМІЄЦЬ

**Підписані статті висловлюють точку зору автора,
а не редакції.**

**Надіслані рукописи не повертаються.
Редакція застерігає за собою право скорочувати
статті та виправляти мову.**

**Всі права застережені.
Copyright**

Передруки дозволені за поданням джерела

Високошановний Пане Професоре!

Прошу ласкаво зарахувати мене до передплатників «Анабазису»! Помагай Вам Боже батька знайти для безталанної неньки-України, з Вашим букварем, що наскрізь просвітлюється любов'ю до Батьківщини.

При цьому висилаю чек на передплату в сумі п'ятнадцять долярів.

Ваш побратим,—

Полтавець

Шановний читачу!

**Приходимо до Вас з традиційною українською
Колядою.**

Лист, поданий вище — дуже символічний. Журнал «АНАБАЗИС» виходить, і буде виходити. Виходить завдяки тому, що є люди, які дуже хочуть, щоб він виходив. Виходить завдяки тому, що гурт щиріх прихильників присилає нам свої твори, передплати і пожертви.

Прилучайтесь до цього гурту!

За нами не стойть жодна гучна фірма світової слави; ми не вживаємо і не будемо вживати такі слова як «національний даток», «визволення» або «фонд політв'язнів». Ми просто і щиро кажемо:

якщо Ви вважаєте корисним те, що робить «АНАБАЗИС» і гурт людей, який склався навколо нього — будемо раді отримати Вашу Коляду — різдвяний подарунок.

/конверта додається/

РЕДАКЦІЯ

КОЛИ ЗАГОРЯТЬСЯ ДЖУНГЛІ?

Нові вітри над СКВУ

— Ну що там каже новий СКВУ?

— Ні БЕ, ні МЕ...

Часом здається, що коли б до якоїсь з наших еміграційних організацій прийшов раптом сам Ісус Христос і сказав, що то вже друге пришестя — ефекту не було б ніякого... Його просто спитали б, чи він хоче набути квитки на бенкет Іхньої організації...

Такі думки приходять до голови, коли читаєш українські газети після 4-го Світового Конгресу Вільних Українців. Конгрес цей був принципово новим у багатьох аспектах. Але якби хтось хотів вчитати це з газет — марна праця... Лише довгий опис церемоній, довгі списки президій, комісій та комітетів. Годі під цими паперовими горами намацати живий пульс Конгресу.

А він був. Дуже виразний.

* * *

Мені задзвонили у перший вечір, 30-го листопада, просто з залі сесії.

— Клопот!

— У чому річ?

— Вони поставили вимогу про виключення мельниківців. Їх так багато, і вони так підготувалися. Виступають один за одним. Якщо їм вдастся переволосувати цей внесок — кінець Конгресові. Ще й тепер сваряться, після сесії. По коридорах. Чуєш?

Дійсно, сварку було чути навіть через телефон...

Так почався 4-ий СКВУ. Здавалося, дві групи старих людей, для яких Іхня сорокалітня сварка уже стала наркоманією, і на цей раз втоплять усі ділові справи Конгресу в цій міжпартійній тіні. Але так не сталося. Уже на другий день всі відчули, що центр ваги Конгресу тримається не на цих двох трупах. Як у сиру погоду вогонь не хоче чіплятися до дров — так само сварка ніяк не могла охопити Конгресу в цілому. Сварка не йшла.

І цим 4-ий СКВУ принципово відрізняється від попередніх. Він показав, що в українстві встигли вирости сили, які відсунули набік старий конфлікт між бандерівською та мельниківською групами. Це — в першу чергу українські бізнесмени, професіоналісти, і взагалі тверезо думаючі кола, реально інтегровані в життя Заходу. Новообраний Президент СКВУ — Петро Саварин — є репрезентантом цих сил. В українстві виросла нова коаліція. 4-ий СКВУ був першою пробою

реальної спроможності цієї коаліції.

Перший іспит — проблема з вимогою Визвольного фронту про «виключення» мельниківських організацій із СКВУ — виявився не дуже тяжким. Уже 1-го грудня, на другий день Конгресу, обидві групи, і бандерівська і мельниківська, поспішили пом'якшити конфлікт, відчувши, що стають посміховиськом в очах всеукраїнського форуму. Справу передали до спеціальної комісії, і все закінчилось примирливим текстом, потрібним на Конгресі так само, як п'яте колесо до авта. Але другий іспит був поважнішим. Мова йшла про прийняття до СКВУ нової, «роз'язаної» репрезентації з Америки — «Крайової Ради», що існує поряд з УККА. Нові українські сили, які демінували на Конгресі, підійшли до проблеми по-діловому. «Крайову Раду» прийняли, але й Визвольний фронт (репрезентований УККА) отримав компенсацію: поряд з Петром Саварином, репрезентантом «третьої сили», посади заступника Президента і Генерального Секретаря СКВУ зайняли представники Визвольного фронту. Це цілком природно: якщо хочеш від когось взяти — мусиш йому дати. Без цього немає жодної політики. В такому стилі, практично, були розв'язані всі питання Конгресу.

Отже, маємо нарешті третю силу; вона уперше спромоглася заткнути пашу двоголовому звірові, ревище якого на протязі кількох десятиліть заглушувало голос реальних українських потреб.

У Москві від всього цього був дуже числий настрій. Навіть авантюра з якимось Кухтяком, що ніби то за завданням Ярослава Стецька мав збирати в Україні «компроматуючі матеріали» на мельниківців, нічого не дала. Усім ясно, що це була спроба ще раз посварити бандерівців і мельниківців перед самим Конгресом. Але тема конфлікту між цими трупами вже не домінувала на Конгресі. Занепокоєння Москви зросло настільки, що совітська амбасада в Оттаві пішла на ексцентричний крок: вислава таємно першого секретаря амбасади Арсенка на конгресовий бенкет! Його все ж пізнали... На Заході усе більше вчаться розпізнавати московські комбінації.

Ми можемо похвалитися: «Анабазис» перший висунув (ще влітку) кандидатуру Петра Саварина на пост Президента СКВУ, як репрезентанта сил, що стоять за межами довголітнього міжпартійного

конфліку і мають реальний капацітет у справах Заходу. У виступі на конгресовому бенкеті Петро Саварин сказав: «Коли горять джунглі — навіть звірі не кусаються. Там, на Сході, скоро загоряться джунглі». Він закликає Українців зустріти цю подію об'єднаними. Добре, що новий Президент націлений туди, на Схід, де знаходиться Україна і де починає пахнути димом над джунглями великої комуністичної імперії, з двох кінців: і в Афганістані, і в Польщі. звичайно, не з усіма тезами промови нового Президента можна погодитися. Наприклад, загальну критику викликали його слова про те, що нас гнобить російський уряд, «але не російський народ, який є так само гноблений», і т. д. По-перше, український конгрес був дуже невдалим місцем для такої заяви. Може така заявя була б вдалою на російському конгресі — то інша реч. По-друге, коли б ми дійсно мали клопіт лише з московським урядом — справа визволення України була б дуже легкою. Її можна було б звершити за один день силами одного лише... Секре-

таріату СКВУ! Бо що таке московський уряд? Десяток старих трупів. Набравши каменюк в кишені, члени Секретаріату СКВУ могли б легко вигнати цих дідів не лише з Києва, але й з Москви. Та це лише мрія. Бо на кордонах Московської імперії стоїть не десяток старих дідів, а міліони молодих Москалів із зброєю в руках. Оце і є російський народ. Отже, будьмо тверезими і гляньмо правді у вічі: ми маємо справу не лише з російським урядом, але й з великою стомілюсовою Росією.

Це не значить, що ми повинні оголосувати війну новому Президентові за одну його фразу. Будьмо нарешті у наших дискусіях дискутантами, а не ворогами. Критикуйте новий СКВУ тільки тоді, коли треба, але співпрацюмо — завжди.

Те, що сталося на Конгресі, можна висловити одним реченням: СКВУ витягнутий нарешті із старого болота й поставлений на дорогу реальних українських справ.

Побажаймо йому щастя на цій дорозі!

ВАЛЕНТИН МОРОЗ

НА ВОГНИК ЧЕРЕЗ НІЧ...

Рецензія на спогади Леоніда Плюща («У карнавалі історії». «Сучасність», Мюнхен, 1981 р.)

Рецензія ця була уперше видрукувана англійською мовою в американському журналі *Nationalities Papers*. На бажання численних читачів друкуємо її українською мовою.

Переді мною чистий аркуш паперу і завдання: написати рецензію на спогади Леоніда Плюща.

Але що писати?

З одного боку спогади — це подія; вони спровокували на мене неабияке враження. З другого — я не можу розказати ясно, чому вони мені подобаються. Погляди? Ні, мої погляди дуже далекі від Плющевих. Я подумав і вирішив: може спочатку перечислити те, що мені не подобається в книзі? — і тоді залишиться автоматично (як риба в неводі) те, що має вартість в моїх очах.

Отже — філософія? Так, нею заповнені десятки сторінок; її дуже хвалять в українських рецензіях. Але це фактично не філософія — то філософування. Воно завше нудне і нецікаве в спогадах, де читач хоче знайти живу тканину і *feeling of life*, а не моралізація. Скажімо, Плющеві роздуми про християнство — наївні; тут з-під шапки дисидентизму виглядають

добре знайомі вуха атеїстичного виховання в СРСРському союзі. Те ж саме — «дослідження» психології Шевченка. Це суцільні фантазії. З цього «психологічного дослідження» можна скоріше піznати психологію Плюща, а не Шевченка. Звичайно, ніхто не заперечує ролі комплексів у художній творчості і необхідності їх вичення. Але Плющ надто легко роздає «діагнози» і кожному із згадуваних авторів приписує як не «гомосексуалізм», то «фекалізм». Цього трохи забагато... Це взагалі притаманне Плющеві: він дуже сміливо характеризує (часом гостро негативно) людей і явища, яких знає лише здалека, або й зовсім не знає. Так, він лише чув про «русиців» (російська націоналістична партія) від... дівчини, що була знайомою одного з «русиців» (стор. 183), але вважає, що цього досить для детальної характеристики цілої групи. Український рух в Києві він ділить на якихось «культурників» і «хуторян» (збоку коло хуторян плутаються ще якісь

«шовіністи»). То те саме, якби казав, що еврокомуністи діляться на дві партії: ті, що носять шапки, і ті, що ходять без шапок.

І так на протязі цілої книги. Через те спогади Плюща не можуть служити документом. Наприклад, відомого українського перекладача з Києва Ірину Стешенко Плющ зараховує до тих, які «зраджують своїх товаришів кегебістам» (стор. 121). Але насправді Ірина Стешенко була сама жертвою КГБ. Це легко докumentувати: досить узяти до рук те число газети «Літературна Україна», де її (разом з іншими) звинувачують в «буржуазному націоналізмі» і зв'язках з Заходом. Так жертва КГБ стає в книзі Плюща карателем... Натомість Микитенко і Коряк у Плюща «овіяні ореолом мучеництва» (стор. 83), хоч кожний український інтелігент знає, що це були літературні карателі 30-х років. Їх теж «зліквідували» в Сибірі — але тоді, як тхніми руками винищили українське відродження. В акті геноциду ката завжди вбивають останнім...

Плющеву оцінку системи можна прийняти повністю; але до його оцінки конкретних людей треба ставитись дуже обережно, бо оцінки ці оперті не стільки на фактах, скільки на особистих симпатіях та антипатіях. Наприклад, коментатором поведінки тих, які «погано тримались» на суді, виступає чомусь... Дзюба !?!. Дуже дивно, що в книзі, де так гостро написано майже про половину згаданих осіб, не знайшлося гострих слів ні для Дзюби, ні для Якіра, хоч саме ці люди упали в багно з найбільшим «хляпом» і наростили стільки брезек, що почуття заляпаності атмосфери було загальним. Отже, поділ на позитивних і негативних персонажів у книзі зроблений трохи невдало. Плющ чудово характеризує систему, в якій жив, але людей «фарбує» як хоче.

Але... від цього не знижується вартість книги. Можливо, саме це робить її цікавою. Парадокс? Так, парадокс. Але вся логіка Плюща збудована саме на парадоксах. Приміром, захищаючи на протязі всієї книги Леніна і «старих ленінців» від Сталіна й сталінізму (який він зараховує до «фашизму»), Плющ на останній сторінці каже: «Хоч за переконанням я далі марксист, але давно не вважаю себе ані ленінцем (бо Ленін — це тільки соціалістична маска сталінського тоталітаризму), ані комуністом» (стор. 371). Що ж лишається від Марксової доктрини, коли викинути з неї комунізм? Розплутувати ці ребуси — справа безнадійна. Здається, Плющ теж не дуже цим клопотався. Його захоплювала більше парадоксальність таких визначенів. Абсурд і абсурдна ситуація — одне з основних його зацікавлень (стор. 94). /Це основна пружина його сюжету/.

Але все стає на місце, коли зрозуміти, що спогади Плюща — це фактично не спогади, а імпривізація. Більшість його персонажів — створені. (Не свідомо, але створені. Я це бачу добре на прикладі тих, кого знову особисто). В цьому, власне, ключ до розв'язання проблеми: дійові особи Плющевої книги — це скоріше образи, ніж живі люди; вони як кольорові камінці, що самі по собі значення не мають; він їх фарбує так, як вимагає кольорова гармонія його мозаїки. Що ж в такому випадку лишається від книги? — скаже читач. — Сам автор! Хтось казав, що коли автор в 18-го сторіччя описує одіж 10-го сторіччя, то

цей опис може більше характеризувати не 10-те, а 18-те сторіччя. Не має значення, чи глибокою є в книзі Плюща характеристика Леніна й Достоєвського. Важливо, що в процесі цього характеризування Плющ розкриває себе. Чи це так важливо? — Неймовірно важливо! Адже головним персонажем книги є він сам — це його життєпис. Крок за кроком пізнаємо духовий світ людини, яка від «фанатичної віри» (стор. 16) в совітську систему перейшла до опозиції і далі — до логічного в совітських умовах кінця: психіатричного шпиталю... Розділи про «психушку» написані найстрашніше і найталановитіше. Їх читають «з appetitom» навіть ті, що самі перейшли це. Шкода, що так мало про «психушку», — скаже, можливо, не один читач. Але хто читав книгу уважно, той помітив, що до божевільні Плющ був кинутий ще у 8-річному віці... Бодячий санаторій, куди потрапив 8-річний Леонід Плющ з туберкульозою кісток, був фактично божевільним домом, як і вся система закладів, де комуністична партія могла повністю контролювати життя людини (військо, гуртожиток, шпиталь). Вдень приходив спеціальний «вихователь», метою якого було переконати дітей, що «Бога нема». А вночі панувала мафія підлітків, яка била кожного, хто не хотів жити за її законами. Це була божевільння... Ясно, що з такого виховання не могла вирости нормальні люди. Виростала совітська людина (*Nomo Sovieticus*) — різновид соціальної патології. Лише прочитавши книгу Плюща, я задумався уперше в житті, як мені пощастило, що я не пережив цього. Я виріс на хуторі в Західній Україні, де панували нормальні людські стосунки між людьми; червоний прапор над школою був декорацією, яка нас не чіпала.

Як теорія комунізм нічим не різиться від інших теорій, бо подібно до всякої іншої проголошує Добро. Комунізм страшний не тим, що проголошує, а тим, що викликає в людині. «Убивай, щоб не бути вбитим», — здається так казали в Аушвіц. У совітських буднях це трансформувалося інакше: тисни на інших, щоб ти не був під тиском. Досить тільки звести людей докупи, відібрati від них все особисте і сказати: маєш стільки, скільки уміш схопити. Тоді автоматично починаються джунглі. Найгірші інстинкти вилазять наверх, і найпідліші виходять в цій атмосфері переможцями. Одвічний злодійський принцип: зібрали в того, хто має, і віддати тому, хто не має. Вони будуть битися між собою, а я буду суддею між ними. Посередник є у найкращій позиції, бо все проходить через його руки.

В атмосфері, де основним принципом є каральність, найвигідніше бути карателем. Донос стає основою життя. «Здавалося, що в кожній родині один член служив у таємній поліції, а другий відсиджував» (стор. 88). На шкільних зборах Леонід Плющ читає з записника, хто підказував на лекціях, і взагалі хто «неправильно» поводив себе. Його називають «жандармом школи» (стор. 25), але він пишається цим. Далі в університеті — «бригада», що «ловила шпигунів». Плющ-студент проситься, щоб його прийняли до школи КГБ, але через хвору ногу йому відмовляють (стор. 27). Якби йому запропонували тоді стати донощиком, він «з задоволенням погодився б», — каже Плющ у спогадах (стор. 27). Йому запропонували пізніше... Ло-

Києва приїхав чеський парапсихолог Ризл, і кагебіст попросив Плюща (який теж цікавився парапсихологією) розповісти про розмови з ним, а потому написати «доповідну записку про парапсихологію» (для КГБ!). Плющ виконав і те, і друге (стор. 41). І вірив при тому, що робить добру справу для «соціалізму». Коли він ходив по Києву з Ризлом, за ними ходив ще третій... У світі доносів ніхто нікому не довіряє. Звичайно, Плющ вважав, що він «обманув» КГБ, бо розповів «не все». Але це типово. Жодний донощик не доносить все, і має від того ілюзію, що він «обманув КГБ». Кагебіст знав наперед, що Плющ розповість «не все».

Мабуть, найбільша цінність спогадів полягає в тому, що Плющ без вагань оповідає **навіть такі факти із своєї біографії**.

При тому Плющ був здібним математиком. Близький початок типово совітської кар'єри! І раптом машина стала...

Для того, хто мислить логікою системи і сам є частиною системи, це незрозуміло. Система враховує лише те, що на поверхні. Але там далі, у глибині, є людина. Те, що випливає з глибин людського Я, наче айсберги з невідомого моря, завжди буде непідвидимим системі. Що ж було тією щілинкою, через яку вибухнуло у Плющеві людське? Мабуть, це була тема антисемітизму. Що далі, то більше Плющ помічав, що у «правильної» совітської людини є одна «неправильна» риса: у всьому винні **Жиди**. Іде дощ — винні **Жиди**, нема дощу — винні **Жиди**... То було початком ниточки, а потім клубок розплутувався усе далі й далі. Кожний помічає спочатку маленьку пляму, а тоді уже відкриває велике царство багна.

Яку б страшну машину уніфікації людського Я не збудували тоталітарні режими, вони все одно прірчені на фіяско. Бо вони шукають у людських вчинках логіку — але там немає нічого крім психології. Вони пильнували, аби студент Плющ не заразився «буржуазною ідеологією», але не знали, що в ньому сидять інні вороги, які не мають нічого спільногого з жодною ідеологією. Один з таких ворогів називався **мазохізм**. Підсвідоме бажання пхати себе в гіршу ситуацію...

«**Побільшали пессимізм, скептицизм, нігілізм і цинізм. У мене з'явився мазохізм. Найбільше задовольняли мене твори, в яких герої глузують з себе й своїх ідеалів, в яких ідеали перетворюються на свої протилежності і за святыми словами ховається мерзення дійсність і в яких герой гинуть без героїзму, а якщо й є героїзм, то тільки абсурдний. Улюбленим моїм словом у фільмі стало «дермо»,** —

каже Плющ (стор. 94-95). Може, саме це додало йому відваги скочити в течію, яка в умовах Совітського союзу несе тільки в одному напрямі — до Сибіру... Бо, як мовить українська приказка, голому дощ не страшний.

Почались типово російські шукання сенсу життя, суперечки на «вічні теми» до другої години ночі. Плющ на протязі всієї книги повторює тему діялогу Альоші Йвана з «Братів Карамазов» Достоєвського. Діялог в корчмі — бо типово російська дискусія є не дс подумання поза чаркою. Не дивно, що в житті Плюща з'являється «алькоголік Борис, який смертель-

но боявся жінок. Почалися п'яні відкриття про Фрейда і продимлені пісні Булата Окуджави. І Фрейд і Окуджава були настільки пов'язані з п'яним маренням Бориса, що вони стали мені осоружні» (стор. 101). Типова атмосфера, в якій виростав російський «демократичний» дисидентизм. Ім самим то було нудне й огидне: всі ці «молодомарксисти», Висоцькі й Галічі з їх п'яними піснями. То була різновидність наркоманії і фронда. Але чогось цікавішого в їх житті не було.

Проте нудитись довго не довелося. У Совітському союзі будь-яке відхилення від стандарту підпадає під кару. Навіть богемність. І дуже скоро ті, що рятувалися від нудьги дискусією, перемішаною з «продимленими» піснями Висоцького й чаркою, стали перед вибором: або падіння (тобто публічне каяття), або довгі роки терпіння.

Так прискорюється духове дорostenня людей в совітських умовах.

Правда, Плющ не переріс до кінця межі системи, не відірвався від пуповини, яка його вигодувала. «Я вихований в дусі класової ненависті і ніколи, мабуть, не звільнюся від неї», — каже він на сторінці 113. Це заставляє його шукати розв'язки всередині марксизму. Ці пошуки — трагікомічні. Все це фільмо-софування на тему «чому не вдалась революція» — то спроби на горі трупів, збудованій жовтневим більшовицьким переворотом, шукати якусь «правду». Так само комічними є Плющеві походи до «старих більшовиків», які «з слізами на очах» благають його «не відмовлятись від жовтня».

Та й чи дійсно Плющ симпатизує марксизму? Здається, це теж гра в абсурд, бажання творити пародії. Ось як описує він Ленінове сторіччя (1970):

«З усіх газет і журналів дивилося на нас його обличчя. Він махав народові, показував рукою у світле майбутнє, тримав кепку або вивчав мапу. Як би людина не шанувала його, охоплювала огіда до його обличчя і промов /.../ Над Москвою одноїночко з'явилася його голова, спущена на тросі з дірижабля і освітлена прожекторами: з'явлення Леніна народові, повстання з мертвих. Народ відповів на атеїстичне пародіювання Євангелія серією блузнірських анекдотів, які висміювали його промови, лисину, гаркаву мову і святкові розповіді про нього як дитину й дорослу людину» (стор. 218).

Дуже трудно повірити після цього, що Ленін або Маркс є для Плюща чимось святым. Зрештою, Плющ і його оточення мабуть добре відчували, що це просто гімнастика — навіть більше для язика, ніж для голови. Ось приклад. У Харкові — обшуки й арешти. Іде суд над Алтуніяном. Що ж після суду? «Увечері 1 грудня ми зібрались у Левініх, щоб випити й послеречатися» (стор. 207). Всім їм було ясно: це бенкет під час чуми, і кращі з них відчували, що треба десь за межами цього чаду шукати чогось чистого і правдивого. Нігілізм може бути предметом дискусії, але не ідеалом.

Плющ належав до кращих. Інтуїція штовхнула його до українства — як Зоря, що вела трьох волхвів зі склону до колиски Ісуса. Він відчув, що то не просто ще одна опозиційна група — це щось принципово інше. І не тільки він. Його сестра, що прийшла разом з ним (уперше) на приватний вечір українських шести-

десяtnиків у Києві, захоплено шептала, «що таких людей вона ще не бачила» (стор. 191). Ось Плющ пробує у Львові завести «вічно-російську» розмову про Бога з жінкою, що він й характеризує як «типову українську інтелігентку». Але вона сказала йому у відповідь, що Бог — це щось надто інтимне для дискусії. Так Плющ уперше в житті почув, що Бог — то не футбольний м'яч для гімнастики...

Багато чого він почув і побачив уперше серед Українців. «Загадковий оптимізм» української культури (стор. 116) — це був вогник, на який він ішов з п'яного диму. «Українську культуру характеризує відсутність декадансу й надриву» (стор. 158) — тому Плющ «не бачив пессімізму в українському русі спротиву» (стор. 271). Можливо, це була найбільше знахідка в його шуканнях: він усвідомив великий духовний потенціал Українців. Що ж давало таку силу і стійкість українському рухові? — **Коріння!** Саме цей магнетизм коріння притягав Плюща до Українців. Особливо він відчув це в Західній Україні.

«Того літа ми з Танею поїхали на Західну Україну і в Карпати. По дорозі на захід ми бачили, як мінялися колгоспники і їхні хати. На Східній Україні часто видно шевченківські хати, під соломою, а обличчя селян похмурі, стерти, однотипні. Що далі на захід, то менше солом'яніх стріх, хати чистіші, двері та вікна прикрашені різьбою, і в обличчях людей видно думку» (стор. 175).

Думки Плюща про українську культуру, зокрема й «фемінізм» — дуже цікаві. Це для нього, так би мовити, уперше побачений світ, і тому сприйняття дуже свіже. Взагалі, якщо абстрагуватися від дрібниць, у книзі Плюща є дві важливі теми: анатомія й фізіологія хвороби (бо саме екзистування совітської системи в усіх її виявах — це хронічна хвороба) і національне питання. Про це чудово написано. Досить згадати одне місце: Плющ «шкірою» відчув, як жахнулася заля», коли він на зборах згадав про національне питання — найстрашнішу і найзабороненнішу в імперії тему (стор. 102). Під час його дитинства в Киргизії він не любив Киргизів і дивився на них звисока. «Мене ніхто не виховує в дусі зневаги до місцевого населення, але це носиться в повітрі!...» Ось цього я не прошоу владі: з українського хлопчака мене переробляли на російського шовініста» (стор. 24). Близькуха характеристика імперії й імперського духу!

Правда, до українства Плющ так і не дійшов. Мати таку можливість, як він мав, для ознайомлення з українським визвольним рухом, і зробити після цього висновок, що Українці мають «вибір»: «культурна автономія, федеративний союз з Росією або повна незалежність» (стор. 188) — то те ж саме, що везти з собою кожуха на Фльориду. Здається, Плющ привіз цього кожуха й на еміграцію... Добре, що свої анонімні статті в самвидаві він підписував псевдонімом «Малорос». Він і був малоросом... Видно, «клясова ненависть» в'ілась у нього не лише в шкіру, але й десь глибше, і тому слово націоналізм лишилось для нього назавжди антипатичним. Український рух він ділить на «патріотів» і «націоналістів»

(часом це навіть «шовіністи»), яких він переважно називає «гістеричними», дуже їх не любить і приписує їм найбільші гріхи, аж до «зради». Фраза «гістеричний націоналізм» розкидана в книзі досить густо.

Кого ж називає Плющ «гістеричними»? Тих, хто вперто розмовляє українською мовою (незважаючи на переслідування) і вимагає цього від офіційних осіб на Україні. (Право на цю вимогу записане навіть в конституції Української республіки, але Плющ все одно невблаганий і називає це «гістерією»). Проте кожна розсудлива людина погодиться, що гістеричним (тобто патологічним) в умовах сучасної України є якраз байдужість до мовного питання. Що ж то за Українець, якому байдуже, чи панує українська мова в Києві — столиці України? Зрештою, якби Плющ добре подумав, то згадав би, що ті «лікарі», які «лікували» його в психіатричній лікарні, теж називали гістеричним його бажання демократизувати Совітський союз. Отже, до твердих Українців Плющ застосовує (не помічаючи цього) аргументи своїх «лікарів»... Цікаво, що сам він стає кожного разу вибухово-нетерпимим, коли говорить на теми, не байдужі для нього — скажімо, про антисемізм; часом бачить його вияви там, де спокійніший погляд антисемітизму не помітив би. Слово «фашизм» Плющ теж ніколи не вимовляє спокійно і уже в передмові, майже з перших слів, говорить про «фашистську наволочку» (стор. 16). Отже, якщо Плющ має право «гістерично» висловлюватись про фашизм, то хтось інший має таке саме право «гістерично» висловлюватись про російський шовінізм. Що кого болить, то про те кричить. Видно, легше критикувати чужий «гітеризм», ніж збутися власного.

Невідомо також, за яким критерієм поділені українські діячі на «патріотів» і «націоналістів». Скажімо, Любов Забашта названа «гістеричною» і навіть «дурепою» (стор. 91) за те, що вимагає від прокурора в Києві, щоб він розмовляв з нею українською мовою. Микола Плахотнюк теж вимагає цього, і то навіть в Москві, а не в Києві (стор. 287), але він чомусь не «гістеричний». Мою скромну особу Плющ зачислює до «патріотів», а не «націоналістів» (стор. 221), хоч сам каже, що читав мій твір «Серед снігів», — а значить бачив, що там цілі сторінки присвячені обороні поняття націоналіст; для цього змобілізовани всі можливі цитати, починаючи з Мадзіні й кінчаючи Сун Ят-сеном. Зрештою, таких самозаперечень у Плюща багато. Це його метода; увесь його сюжет збудований на «контрапунктах».

Але збудований цікаво.

Як би там не було, а все ж з найбільшою симпатією в книзі сказано про Українців і український рух; і не має значення, що погляд Плюща на Україну не є поглядом «класичного» Українця. Він ішов усе більше й більше до українського вогника через ніч, інтуїтивно чуючи в національному русі динамізм і джерельну силу. Чи дійшов би він? Ніхто не знає. Природне завершення процесу було б можливе там, на Україні. А еміграція має власні закони.

Корабель, вмерзлий у лід коло Гренландрії, мусить плисти разом з кригою туди, куди віє вітер.

І треба чекати аж до весни, доки він зможе рущити через моря власним ходом...

ВІРА МОРОЗ

ДЕЛЕГАТ IV СКВУ ВІД УКРАЇНСЬКОГО
СВІТОВОГО ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ

(Ця резолюція була поширенна між делегатами
IV СКВУ; частина тексту виголошена як промова)

Пропоную **РЕЗОЛЮЦІЮ** такого змісту:

«Ми приєднуємося до внеску делегатів Визвольного Фронту про виключення з СКВУ мельниківських організацій (ІСНО, ОДВУ, УНО), але з однією умовою. Ми пропонуємо додати до внеску таку фразу: «Разом з ОДВУ, УНО, ІСНО з СКВУ повинні бути виключені також ОЧСУ, Ліга Визволення України та інші організації Визвольного Фронту». Ми вважаємо, що коли б ці дві групи якимось чином раптом зникли з Конгресу, то на Конгресі залишилася б твереза більшість, яка б займалася практичними українськими справами, а не старими сварками з часів Ноєвого ковчега.

Все, що казали делегати Визвольного Фронту в день відкриття Конгресу («треба шанувати 30-те червня», «треба пам'ятати про Бандеру») — правильне. Ми не заперечуємо, що 30-те червня треба шанувати, як і кожну іншу українську історичну дату. Ми згідні, що треба шанувати всіх українських діячів минулого — Бандеру, Петлюру, Мазепу та інших. **Але все це не має жодного відношення до Конгресу. СКВУ існує для розв'язування практичних українських справ, а не для продовження сварок сторічної давності.** Ми пропонуємо двом вищезгаданим групам створити спеціальну **Сварливу Комісію** десь далеко за межами СКВУ.

Група Визвольного Фронту напевно розуміє, що їй не вдається здобути більшість голосів для виключення мельниківської групи. Для чого ж тоді починає цю справу? — **Бо хоче сваритися.** У цьому обидві групи (визвольнофронтівська і мельниківська) подібні, як близнята. Цікаво, що коли тверезо думаючі делегати запропонували припинити цю дискусію (практично сварку), то визвольнофронтівська і мельниківська групи разом (!) голосували за продовження дискусії. Вони моментально об'єдналися, як тільки відчули, що у них хочуть відібрати улюблену забавку (тобто можливість ще раз посваритися). Ця психологічна потреба сваритися давно стала **хронічною**. Складається враження, що деякі групи прибули на Конгрес лише з горлом, забувши голову вдома.

Але на Конгресі потрібно голови...

Особливо буде вона потрібна при виборі нового керівництва. Сварка двох груп загрожує відвернути

увагу Конгресу від реальних справ. Їх багато: декольо-нізація Совітського Союзу, тема русифікації України, статусові проблеми СКВУ тощо. Ми згідні, що тема «паплюження української історії» мусить бути обговорена на Конгресі. Але в нашому розумінні це є не сварка з мельниківцями за 30-те червня. У нашому розумінні це є бій з московською пропагандою, яка перекручує українську історію; бій з певними силами в Америці, які почали суди над Українцями. Українця Дем'янюка заарештували в Клівленді. Його мають відіслати до ізраїльського суду, хоч адвокат довів, що совітські документи, які свідчать проти Дем'янюка, є фальшивками.

Чи думає СКВУ займатись такими проблемами?

Цікаво, що білоруські організації, багато менш чисельні і менш впливові, ніж українські, склали офіційний протест, коли газети в Америці почали писати про «білоруських вор кріміналіз». Але жодна українська інституція, в тому числі СКВУ, цього не зробила. Нероз'язаною є статусова проблема: хто вибирає делегатів на СКВУ? Світові об'єднання? Але ж деякі українські «світові» партії мають 10-20 членів. І вони висилають 5 делегатів. А деякі українські парапі мають по півтори тисячі членів — і вони не репрезентовані ніким. Мабуть, єдино нормальним способом є вибір делегатів не від організацій, а від осіб: один делегат на стільки-то членів СКВУ. Хто є членом СКВУ? — Той, хто платить вкладку.

Таким реальних тем, які СКВУ повинен розглянути, є багато. Але сварка, яку почали дві групи відразу ж при відкритті Конгресу, коли ще не всі встигли перехреститися по закінченні молитви, загрожує перетворити Конгрес на якісь гістеричні джунглі. Більшість делегатів є проти цього. Але вони не об'єднані і не мають платформи.

Тому ми пропонуємо всім тверезо думаючим делегатам створити «ГРУПУ ЗА ДІЛОВИЙ КОНГРЕС». Вона не мусить бути формальною, але вона мусить бути практичним мотором Конгресу.

Вважаємо, що «ГРУПА ЗА ДІЛОВИЙ КОНГРЕС» є необхідною. Вважаємо також, що хтось з авторитетних українських діячів повинен взяти на себе обов'язки лідера групи».

МАТЕРІЯЛИ З УКРАЇНИ

БУВАЛЬЩИНИ

Ці «Бувальщини» — це документальний щоденникової запис розмов на тему України, української мови і національного питання взагалі у Донбасі. Автор їх живе там, на Сході. Не будемо видумувати йому штучного імені — це зниило б документальність твору.

Навіть у Донбасі, в найбільш зрусифікованій

частині України, Москві не вдалося спресувати дві національні стихії в один «sovітський народ». Напруження і антипатія між Українцем і Москвалем не згасає, навіть незважаючи на те, що обидва розмовляють, як правило, по-російському. «Бувальщини» є чудовим свідченням цього.

Друкується вперше.

* * * *

Поїзд Харків-Ростов. 19 квітня 1974 року.

В купе йшло кілька вчителів, очевидно керівників шкіл. Мова йшла про українську мову. Один з пасажирів, директор школи, історик за фахом, говорить непоганою українською мовою: «Українська мова відживає. Нащо вона зараз потрібна? Тай хіба це українська мова, що нею тут говорять? (Йдеться про Харківську область). Тут все помішане. Хай вже буде одна мова, тільки чиста». Питаю: «Українська»? — «Чому українська? Хіба зараз можна прожити без російської?» Дівчина з Хожонівки (практикантика з мед-училища, проходить практику в м. Лозова): Сейчас 99% разговарюють па-русі. Зачем етот український, он только отбиваєт ахоту учітися! — «А ти вчила українську мову в школі?» — «Да, і мой атец преподайют український язик в школе і течучіліще» — «І ти не можеш трьох слів зв'язати по-українські?» — «А зачём мне ето нужно?» — «А коли прийде до тебе, наприклад, якась бабуся і скаже: 'Болять у мене, дочки, нирки. Виразка не гойтесь або свербить під пахою', а ти не знатимеш, про що тебе просить, на що скаржиться хворий. Чи зможеш ти йому допомогти?» — «Пусть гаваріт по-русі» — «Як же ти дійшла до такого неподобства? Та ще й донька вчителя української мови!» — «У меня атец рускі. Он с Кубані. А мама українка. Преподайют математику в школі». — «А ти ж хот?» — «Я — Русская».

Директор школи (історик, теж рускій): «Від того, що не стане української мови український народ не перестане існувати» — «Може й так, але чи залишиться він українським? Взяти хоч би Кубань. Адже там в 1795 р. було 97,66% Українців, в 1897 р 45,93%, а тепер 2%. Куди ж вони поділися? Та ось хоч би й ця дівчинка. Хто вона? Чи не станеться такого й з Харківчиною, Доннеччиною? З усією Україною. Чи можемо ми бути байдужими до цього процесу? — «А що ми зробимо? Люди самі хочуть вчитись по-російським, бо в містах уже все по-російським: і вузи та технікуми, і армія та й інше.»

Вчителі вийшли, а ми з дівчинкою ще поговорили в тому ж ключі.

Донецьк. Вулиця Купріна. Початок квітня 1974 року. Після роботи біля пляшки зібралось три інженери і я. Молодий інженер на прізвище Фоменко: «Почему ти всяко время по-українські?»

— А як же я повинен говорити. Я ж Українець.
— А єсли я не панімаю, что ти гаваріш?
— Візьми собі перекладача і будеш розуміти. Я ж на своїй землі, говорю державною мовою України.
— Ти забиваєш, сколько раз ми вас спасалі?
— А коли ж це було?
— А прі Богдане Хмельницьком кто вас спас от Поляков?

— Давай подивимось, хто кого рятував. Коли була Переяславська Рада?

— В 1654 году.

— А коли вперше Богдан Хмельницький звернувся до царя московського з пропозицією укласти договір про спільну боротьбу проти Поляків?

— Не знаю.

— В 1649 році. І яка була реакція царя московського на пропозиції українського гетьмана, що воював з поляками? Цар і священний синод мозчали, очевидно тому, що боялися Польщі, боялися, щоб польські королі не сіли на московський престіл. Так же? Бо чому ж ще? Отже укладення угоди про спільну боротьбу проти Поляків та Турків з Татарами було після розгрому Поляків козаками. Так же? Таким чином виходить, що не Москва рятувала Україну від Польщі, а навпаки, Україна, самотужки перемігши Поляків, заключивши воєнний союз з Москвою, рятувала Москву від Поляків, що були сильними і не раз зазіхали на московську корону. Так же?

— Ну ти більше знаєш історію, но всяко равно не согласен я с табой. А почему ти всяко время гаваріш «с Москвою, союз, а не вoccoедіненіє?»

— По-перше, тому що Росії, як держави в той час ще не було, а була Московія, Московська держа-

ва, звідки і походить «Москалі». Так у поліських, у французьких та мабуть і в інших документах. Я читав дещо з польських документів і «Історію війни козаків проти Польщі» француза Шевальє, який написав книгу за особистими враженнями незабаром після війни, десь в 1656 чи 1658 році. А возв'єднання до цього випадку нікя не притулиш, бо возв'єднати можна лише те, що було колись єдиним, а Московія і Україна ніколи не були єдиною державою.

— А Київська Русь?

— Коли була Київська Русь, тоді ще не було Московії. Так же?

В цей час зайшов ще один росіянин, Алексей Васильєвич (прізвища не знаю).

— А кто вас заштіл от Татар і Турков? Кто разгроміл Крим?

— Татар та Турків розгромили спільними зусиллями московські війська та українські козаки на чолі з гетьманом Мазепою. А по-друге, московські царі дбали не про Україну, а про загарбання нових земель та прорубували вікна в Європу та Азію. Не станеш же ти твердити, що московські царі в інтересах українського народу завоювали Сибір, Середню Азію, Кавказ, Прибалтику? Не станеш же?

— Так ти скажеш, що ми вас і от фашістов не заштілі? Што ми вам не памаглі восстановлювати х�яйство послє войни?

— А хіба ми не разом воювали проти фашістів? Чи ти думаєш, що тільки росіяни воювали? А давай подивимось, хто поніс більші втрати у війні? Всього загинуло 20 мільйонів? З них 6 мільйонів Українців. Отже у відсотковому відношенні Україна втратила більше і набагато. А матеріальні втрати? Хто більше втратив — Україна чи може Сибір, Північ Європейської частини, ті райони, що не зазнали окупації? Думаю, що тут заперечень не буде. Ти говориш про допомогу відбудовувати господарство у повоєнний період. А давай подивимось, як воно було перед відступом Червоної Армії на схід. Адже заводи, фабрики, хліб, всю колгоспну худобу паровози, вагони, спеціалістів відправили на Урал, в Сибір, в Середню Азію і т.д. Правильно ж я говорю? А хіба не спалили всього того, чого не можна було вивезти, чи не було часу вивезти? Спалили ж, щоб нічого не залишилося фашистам. Палили ж і хліб. Та не дуже дбали й про те, що Істимуть ті десятки мільйонів Українців (жінок, дітей, людей похилого віку); що були нездатними воювати чи евакуюватись. А Істи ж вони хотіли? Мабуть же ніхто не думав, що фашисти привезуть їм з Німеччини хліба та м'яса? Яка ж доля чекала мільйони людей на окупованій території? А чи вони винні в своєму становищі? Га?

— Так, а что ж, по-твоєму, надо било все оставіть фашістам?

— та я ж не говорю, що треба було все залишити фашистам, але ж подумати, що тим мільйонам, які залишилися на окупованій території, треба щось Істи можна було і не гріх було б. I по-твоєму виходить, що забрали, тобто вивезли скільки матеріальних цінностей з України, потім десяту, двадцяту чи може тридцяту частину повернули, і про це треба десятиліттями кричати, що «ми вам допомогли, ми вас врятували», повернувши тільки незначну частину вивезеного. По-моєму, це не скромно і не логічно.

Алексей Васильєвич сказав: «Тебя надо провіріть, чем ти дишіш. Кажу: «To ж перевіряй, я ж при тобі диші».

Два інші співбесідники - Українці, що говорять російською мовою, в тім числі й зі мною, підтримували мене в моїх доводах. Хотісь з якоєю нагоди сказав нашим співбесідникам-Росіянам, що коли б Росія захочела відокремитись від України, то мабуть ніхто з Українців не став би заперечувати проти такого бажання.

Вже йшов час сідати на автобус, і ми розійшлися. Мені ще хотілося запитати своїх колег, чи знають вони скільки раз Росія залишала на поталу український народ в ім'я свого спокою, безпеки, матеріальних вигод, політичного капіталу. А хотілося мені спитати своїх російських співбесідників про договори російського царя з іншими державами, що залишали роз'єднаними українські землі. А саме: в 1654 році Росія не пішла на війну з Польщею за об'єднання всіх українських земель під владою українського гетьмана; Москва уклала «Вічний мир» з Польщею 1686 року, згідно якого Правобережжя, крім Києва, залишалося в складі Польщі; Брестський мир, за яким Волинь, Галичина, Буковина, Закарпаття залишилися під владою інших держав. З цього випливає, що Москва дбала не про український народ, а про свої максимально можливі територіальні володіння. Хотілося запитати, чи знають вони, як проходила мовно-культурна інтервенція Росії на Україну, починаючи з Петра Первого; як проходила роздача земель України російським та іноземним поміщикам, офіцерам та всяким сіятельствам; як українські землі роздавали німецьким, грецьким, сербським та іншим колоністам з ласки царів та московської знаті; як проводилася русифікація Українців; як знищувалися пам'ятники української культури; як нищилися багатства надр України, лісові масиви, водні багатства. Але такої нагоди не сталося.

Курахово. Початок 1973 року. Гуртожиток Буд. Управління ДРЕС.

Нас в кімнаті три. Один Українець, що зріксав рідної мови, другий — Росіянин і я. В ході якоєї розмови Росіянин каже: «Все люди должны целовать сапоги русского человека». Питаю: «А че ж чому?» — «платаму, что мы вас защищаем» — «А коли ж і від кого ви захищали Українців?»

— Ми вас всюди время захищаем. I от Поляков, i от Шведов, i от Татар захищалі. Ви би без нас пропали.

— Хто зна, хто без кого пропав би. Росія без України боялася сильної Польщі. Разом з українськими козаками вона почала загарбувати польські та білоруські землі, наприклад Смоленськ. На Москву нападали Татари у 16-17 ст., не дивлячись на захист донських та запорозьких козаків. Разом з українським народом ця загроза була переборена, і Москва почала завоюувати нові землі, що належали кримським Татарам, в тім числі завоювала і сам Крим. Ленін, наприклад, писав, що без Донбасу ні про яку перемогу соціалізму не може бути й мови. Не віриш, то прочитай на обеліску в самому центрі м. Донецька. Український хліб, цукор, м'ясо врятували Росію в 1917 році від найстрашнішого голоду. Донецьке вугілля, метал, машини, хімія врятували Росію від промислового голоду. Це ж факти загально відомі. А Росія?

— А ми білі вашого Петлюру, ми давалі вам спеціалістов і заштілі от нападеня.

— І захистили? Де ж? Біля Сталінграда? А хіба там не було українських солдатів? Хіба там були тільки Росіяни?

Ну все білі, а нашіх то там більше всіх. І Сталін сказав, що великий руський народ отстоял свободу Советского Союза. Что, не так?

— Сталін багато чого казав, що зараз соромляться повторювати.

Вот ви і сейчас живете лучше, чем в РСФР і єщо недавольни. Посмотрі, как живут в РСФР. Там, кроме Москви і Ленінграда, нігде мяса не найдешь, а у вас везде есть.

— А звідки воно у вас візьметься, коли кожен, хто міг би прислужитися розвиткові добробуту та й культурного розвитку своїх земляків, йдуть туди, де є м'ясо, фрукти та інші блага. Ось хоч би й твоя жінка. Закінчила медичний інститут і замість того, щоб лікувати своїх земляків, приїхала в Слов'янськ, де й без неї лікарів вистачає. І ти сам міг би працювати на своїй батьківщині, а приїхав на Україну. Для чого? «Дурних хахлов учить, чи може дармовий хліб Істія? Третій колега мовчав.

Олексієво-Дружківка, завод «Червона зірка», цех № 2, піч, 1970 рік.

Група слюсарів ремонтує, тобто міняє, згорівши корпус. Я звертаюсь в якісь справі до старшого з ремонтників, як завжди українською мовою. Він з невдоволенням: «Почому ти всю время на українском? Я не панімаю. Я руський чоловік».

— А ви беріть собі перекладача, якщо не розумієте.

— А зачем мене етот перекладач, ти же знаєш руський. Ти націоналіст.

— А що таке «націоналіст»?

— Ну ето тот, который прізнают только свой.

— То виходить, ви і є націоналіст, бо тридцять років живете на Україні і досі не знаєте української мови.

— А зачем мне она нужна, если все Українци говорят па-русски.

Олексієво-Дружківка, школа робітничої молоді № 2, 1966 чи 1967 рік.

Інспектор міськвіНО Пергалло М.М. говорить учителці хімії Вірі Семенівні: «А чому ведете урок російською мовою? Школа українська.»

— Я не знаю українського.

— А де ви вчилися?

— В Дніпропетровському університеті.

Через кілька хвилин заходжу в учительську і говорю:

— Бачите, і Мірра Миколаївна сказала Вірі Семенівні, що треба вчити українську мову.

— Ви націоналіст (кинула з гнівом Віра Семенівна).

— А ви шовіністка,— заявив я.

Після цього вчителі, що були в учительській, почали дорікати їй, що вона не має права ображати людину за те, що вона говорить своєю рідною мовою. Переконували її, звичайно, російською мовою, якою переважно користуються в спілкуванні між собою.

Краматорськ, 1974 рік.

Сестра говорить мені: «Пиши адресу на конвертах на російській мові, бо сказала поштарка, що не будуть приносити листи. На пошті не знають української мови». — I не подумаю,— відповів я. А листи може й справді не доходять до адресата тільки з тієї причини, що адреса писана українською мовою.

Донецьк, Будинок преси, редакція газети «Радянська Донеччина», поч. 1972 року. В одному з кабінетів редакції обговорююмо з Миколою Івановичем мою статтю під назвою «Доля української мови та культури на Донеччині» Микола Іванович бездоганно володіє українською мовою, професіональний, з величним стажем роботи журналіст. Йдемо до буфета там же в редакції попохти. Микола Іванович говорить буфетчиці: «Две порції курці с гречневою кашею». За столиком питаю: «А чому ви звертаєтесь до неї російською мовою?»

— Вона недавно приїхала з Росії і не розуміє української мови.

— Якщо до неї всі звертатимуться так як ви, вона й через сорок років проживання на Вкраїні не розумітиме. Хіба ви таких не знаєте?

Донецьк. Облвиконком, кабінет заступника облвиконкому Зої Дмитрівни Іляшенко. Крім неї запрошений нею ж кандидат історичних наук А. Д. Пахарев, ще, очевидно, не запрошений, бо сам називався Анатолієм Леонтієвичем Градовим, і я. Зоя Дмитрівна запрошуvala мене в зв'язку з моим листом до Голови Президії Верховної Ради УРСР І. С. Грушевського, в якому йшлося про ненормальне становище щодо української мови в Донеччині. В листі я писав, що сфера застосування української мови в Донеччині постійно звужується. Вже витіснена вона з науково-дослідних інститутів, заводів та фабрик, із сфери обслуговування, з культурно-масових установ, з інститутів, промислово-технічних училищ, із загальноосвітньої школи та дитячих садків. Я висловлював

BLOOR JANE HARDWARE

БРАТИ МАЙДАНИ – ВЛАСНИКИ

2392 Bloor St. W. Toronto, Ont.

Tel.: 769-3114

Різні господарські залізні товари і
знаряддя, кухонний посуд – металевий
шкляний і порцеляновий
Ключі тощо

побоювання, що нинішній процес асиміляції (вже не добровільний, а насильственний) може привести до того, що через два десятиріччя на Донеччині може статись таке, як вже сталося на Кубані, де лише 2 відсотки населення називають себе Українцями і вже не мають ні шкіл, ні газет, ні театрів, ні книг.

А. Д. Пахарєв: «Вот ви пішете, что в Донеччине 2,9 міліона Українцев. А ведь 750 тисяч із них назвали своїм радним язиком руский. Значит іх уже не 2,9 міліона і оні не становлять більшість населення»

Я: «Так це ж і є в підтвердження того, чого я боюсь. а через десяток років буде не 750 тисяч, а два міліона, а через два десятиліття може залишитися, як на Кубані, кілька тисяч (2%).

Пахарєв: «Но ведь нікто не заставляє ходіть в руську школу. Родітелі самі вибирають язик обучення своїм дітям».

Я: «Попробуй вибрать українську, якщо вона розташована за 20-30 кілометрів. Вибери, а потім вози семилітню дитину кожного дня дві години туди та дві години назад, а російськомовна школа є рядом в одному дворі. Який же тут вибір? По-друге, закінчить дитина 8 класів, а далі що, тупік? Адже технікумів, вузів, ПТУ з українською мовою викладання нема.»

Пахарєв: «Как нет? На Донеччине есть педучилище на украинском языке і філологіческий факультет ведуть преподавані на українському языке і історіческий тоже».

Я: «І ви думаете, що цього досить? А інженери, лікарі, агрономи, науковці? Шо ж ви думаете, що українська мова не потрібна? А якщо студент провчиться 5 літ російською мовою, він і трохи слів не зв'яже українською мовою зі свого фаху, та ще й забуде те, що від мами в колисці чув. Мені часто доводилось чути, що син або донька розмовляють з рідною мамою різними мовами. Мама своєю рідною, природною мовою, а «цивілізований» синок чи донька — російською, а часто просто суржиком».

Зоя Дмитрівна: «Ось у мене є внукі. Вони говорять так і так».

Я: «Одне слово по-українськи, а два по-російськи? Чи з бабусею по-українськи, а з мамою по-російськи?

Зоя Дмитрівна: «Я не тільки по-українськи говорю».

Я: «А в садочку якою мовою вони говорять?»

Зоя Дмитрівна: «Російською. А якби батьки захотіли, то й українською говорили б. І в школі вчать українську мову. От у нас у Волновахському районі є школи з українською мовою викладання, в яких мало учнів, а ми все одно не закриваємо їх».

Я: «А в других районах позакривали. Зокрема в Дружківці, Константинівці, Краматорську та й в інших містах і навіть селах, де росіян всього кілька відсотків».

Пахарєв: «Вот ви пішете, что украинских книг нет. А я много раз слышал, что украинских много, а русских не хватает».

Я: «І я багато разів чуав: "Опять на українському. Зачем оні їх печатают? Їх нікто не читаєт. І вообще зачем етот український язик нужен? Печаталі би всю на руском, єво не панімают". «Я запитую: 'І Китайці, й Турки понімають?' Вона: 'Прі чьом здесть Туркі?... Я гаварю о нашіх, саветскіх'. Що це скажіть, інтернаціо-

налізм? Чи може чванство найнижчого гатунку?»

Градов (представився: з Калинівського райвиконкому, також цікавлюся національним питанням. Говорив бездоганно українською мовою): «Що Ви берете якесь міщенку. Є у нас ще й такі».

Я: «А то ж не міщені, що видають книги? Так чому ж не можна купити книгу, яка тобі до вподоби? Хоч би «Початок» К. Басенка чи іншу на історичну тему. Та навіть «Кобзар» Т. Шевченка не купите. Зайдіть у будь-яку книгарню і вам скажуть: 'Нету'. І ніхто не скаже, коли будуть.

Градов: «Але ж книг і російських не вистачає. Це ж загальна біда. Паперу не вистачає, бо збільшився попит трудящих на книги і він не повністю задовольняється».

Я: «Але ж це не повинно зупинити нас у пошуках забезпечення попиту нашого читача, особливо в такий час, коли знецінюються найдорожчі духовні скарби, зокрема його мова».

Градов: «Можу вам сказати, що зараз українські видавництва видають не більше 9% всієї друкованої продукції України».

Після чотиригодинної розмови, не прийшовши до спільноти думки в справі, що стосується української мови на Донеччині, Зоя Дмитрівна Іляшенко сказала, що мій лист на ім'я І. С. Грушевського буде надісланий йому ж, і вона повідомить його про свою думку. Мені ніякої відповіді не надійшло.

Харків, Наукова бібліотека ім. Короленка, зал періодики, кінець березня 1973 року. Зустріч редакції газети «Вечірній Харків» з читачами.

Я зайшов у зал в той момент, коли редактор газети Єськов відповідав на якесь запитання. Відповідав російською мовою. Потім я задав питання: «Що і як робить редакція для піднесення престижу української мови в Харкові?»

Єськов: «Ми прагнемо зробити нашу газету цікавою, змістовою. Думаю, що нам це вдається, тираж газети росте. Більш, на жаль, нічого».

Запитання з залі: «А якою мовою ведеться викладання у вузах Харкова?

Єськов: «Переважно російською, дещо читається українською».

Запитання з залі: «А в школах яка викладається мова?»

Єськов: «І російська і українська. Точних даних редакція не має».

Краматорськ, Бульвар Машинобудівників 12, кімната 49 (Гурожиток).

Повертаюсь я з відрядження. Харченко Іван, мій колега по кімнаті, говорить: «Нам тут поселили такого, що й не скажеш. В перший день прийшов п'яний, посеред кімнати розсипав сумку картоплі, завалився на ліжко одягнений, в грязі, і на вашому ліжку спав хтось з його собутильників. На другий день я сказав, щоб вашу постіль замінили, зараз вона чиста».

З тиждень цей колега по імені Саня (кличка «китаеці», так називали його собутильники) кожного вечора варив собі картоплю і все було тихо-спокійно. В день аванса чи зарплати ввалився п'яний, щось мимішив, когось проклинав і скоро заснув. На другий день прийшов з двома приятелями, сильно п'яний і з

пляшкою чи двома горілки. Я лежав, читав книгу. Один підходить до мене і каже: «Садісь с намі, випей». Кажу: «Дякую, але пити не буду». — «Так ти нас не уважаєш?» — «У мене причини ні поважати вас ні зневажати нема. У мене книга, бачиш?» — «Что ти там читаєш, там всю враньо, садісь, випей с намі» — «Ні, не буду» — «Хахли все такі, не любят руского человека, а ми для них всю делям». Другий: «Нет, не всю. Ето бандеровци такі. Я би іх всіх перестрелял, до єдінаго. Оні по-своєму лопочут, а я не панімаю. Ну вот скажі, почему ані не любят руского человека? Ети хахли, здешні такі, которые давно под Росієй, они нічого, по-нашему разговаривають, любят нашого брата, только тупиє очень». Я піднімаюсь, щоб кудись піти, аби не слухати такої мерзоти. Знову один: «Ти садісь с намі, ми же хороши ребята. Ти же наш. Не бандера?» Кідаю: «Нема такої нації чи народу «бандери», є Українці і я Українець, а не хахол» — «Налівай, Саня, вип'єм, чтобы хахлов не било, сейчас інтернаціоналізм, все дужки по-русі, ми всіх захищаєм. Всю должно бить єдино, а то кождий єсли начинь по-своєму, так что же тогда делать рускаму человечку?» Я пішов тинятися по місту.

На другий день. Прихожу з роботи, сидять троє. Два вчораших і один новий. «Я тоже хахол, но бандеровцев ненавіжу. Ані какі-то не такі. Мне, например, всю равно, я люблю випіті». Саня: «Ну вот ти хахол. Скажі, ведь правда, что все хахли тупі?» — «Ну ето ти брось, есть і не тупі!» Саня: «Вот у меня бугор. Он хороший парень. Как я прішол п'яній в стельку. Он увідел і гаваріт: 'Ти спрячься, чтобы тебя никто не віде!'. Я пошьол, проспал, а восьмьорку он мне всю равно поставіл. Хороший парень, но всю равно тупой. А второй, прораб, і тоже хахол. Я прішол випімші, а он меня отправіл. Я не мог, конечно, работать на колонне, но мог же он мне на нізу дать работу, а он, сука, отправіл. Будет война, я его, суку, сам застрелю, і всех хахлов стрелять буду» — «І меня застрелиш. Я ж тоже хахол». — «Нет, тебя не застрелю, ты же свой парень, да ти уже і не хахол, ты уже руский человек». Я, вмившись, надіваю сорочку, а один тягне за руку: «садісь, випей с намі. Вот відіш, он тоже хахол, а ми єво уважаєм, он наш чоловек, он випіває с намі, а ти не хочеш. Садісь, ми ведь хороши ребята. Садісь, ми же вместе комунізм строїм. Ха-ха-ха-ха... Не хочеш, ну і с табой, іді к своїм хахлам, а ми рускі люди, налівай, Саня, что ти спіш. Вип'єм за руского чоловека!» Я пішов.

Через кілька днів. Саня вже без грошей, вісім днів неходить на роботу. До мене прийшов гість. Ввалиється Саня в дим п'яній: «Когда у меня есть, я всех угощаю, а он рубль не дал. Я всегда отдаю с полушкі, а он мене не дал трояк. Прідется завтра ітти на работу». Ми мовчимо, збираємося йти від такої компанії. Він, очевидно, витлумачивши цей наш намір по-своєму, і виголосив: «А всю-такі правільно сділал Богдан Хмельницький, што пропіл Україну, а то...» і впав на ліжко.

Краматорськ, хірургічне відділення, палата № 4, 23 лютого 1974 року. В палаті чотири Українці і два

Росіянина. Двоє були на коридорі. Розмова йде про війну. Один з Росіян: «Рускі винеслі на своїх плечах вайну». Українець Рибка: «А Українці по-твоєму не воювали?» — «Українці — продажний народ». Я читав, але при таких словах підвів голову: «А че ж чому?» — «А ти не знаєш, сколько іх в плен сдавалось?» — «І РОА власовська армія були з Українців?» — «Ну не столько же, как Українцев?» — «А хто рахував, скільки було тих і тих? Де ти про че читав?» — «Я не читал, но ведь везде гаварят» — «Хто говорить? Держи-морди? Ну каки ж хто говорив?» — «Ну хотя бы Сталін гаваріл: 'Я п'ю за великий руский народ!' Я пішов курити, не бажаючи вступати в суперечку. Повертаюсь. Один до мене: «Так что не выдержал, пошьол перекуріть?» — «Пішов, бо соромно слухати таку пошлятину, говорячи вашою російською мовою. Хоч, правда, які ви Росіяни? Росіяни живуть в Росії, а ви приїхали на дармові чужі хліба і ще й плюєте в лиці тому народові, чий хльб Істе». Мовчать. По якійсь паузі кажу: «Якщо вже ви процитували Сталіна, то я процитую вам, що сказав про руский народ Ленін. Хочете?» — «Давай!» — «Слухайте ж уважно, що сказав Ленін: «Поетому інтернаціоналізм со сторони угнетающей нації іл так називаємой «великої» нації (хотя великою только своїми наслідками, великою только так, как великий держімірда) должен состоять... «Думаю, вам зрозуміло. Є що-небудь додати?» — Мовчать.

На другий день перед хірургічним відділенням зупинилася міліцейська машина. Побачив її один з представників великого народу і каже своєму землякові: «Сабірайся, міліція пріехала Русів в Росію отправлять». Ніхто ніяк не реагував.

Курахово, Донецька область, ДРЕС, січень 1973 року.

Перекур. Біля чогось теплого сидимо чоловік б-7. Один до мене: «Пачему ти всю время по-українські?» — «А як же мені говорити?» — «Я вот не панімаю українського» — «А ти вчись, живеш на Україні!» — «А пачему ето я должен учіть? Я ведь Рускій.» — Ну от і жив би собі в Росії. Там української вчити не треба. А коли вже приїхав на Україну, то повинен знати і українську мову.» — «єщо чого не хватало!». Другий: «Так что ж по-твоєму, все кто живіть на Україні, должны учіть обязательно український язык?» — «Ну а як же інакше? Хто живе у Франції знає французьку мову, в Англії — англійську, в Іспанії — іспанську, на Україні — українську. Це не моя видумка. Так і в Конституції записано». Другий: «Ето ти отстал на целих 200 лет, єщо Богдан Хмельницький воссоєдніл Україну с Росієй, і тепер всю должно бить єдіним. Вот у меня жена бандеровка, сначала я єйо совсем не панімал, а сейчас разговаривает по-русі. Ця тирада почала мені набридати, і я хотів іти, але той же, що почав розмову питає: «Так что же мене делать?» — Питаю: А як ти попав на Україну?» — «Сестра вишла замуж за хахла, а я пріехал к ней».

Я звертаюсь до одного і прошу: «Льоша, скажи чоловікові, що йому робити». Льоша: ... (те, що означає іхати, збиратись до себе в Росію).

УВАГА! ЗБІРКА НА НОВУ КНИГУ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА «ЧИ ТРЕБА УКРАЇНСЬКОГО ВІЗЕНТАЛЯ?»

Вже багато читачів та слухачів заявили, що хочуть бачити статтю Валентина Мороза про українсько-жидівські стосунки у вигляді окремої брошури. Ця ідея здійснюється: Валентин Мороз пише працю під назвою «Чи треба українського Візенталя? (про українсько-жидівські стосунки)». Але видання книг стає все дорожчим. В умовах української діаспори воно практично неможливе без спонзорів. Особливо

беручи до уваги, що англійський варіант книги буде, як правило, розісланий в різні не-українські установи; отже, фінансового успіху не принесе. В основу нової книги будуть покладені ідеї, висловлені у статті «Українсько-жидівські стосунки — спроба аналізу» («АНАБАЗИС», ч. 11, 1983). Звичайно, тема буде розширенна і доповнена з урахуванням найновіших даних.

Вельмишановний Пане Професоре!
Посилаю Вам пожертву на книжку «Чи
треба українського візенталя»... разом чек
на \$50.00.

Гадаю, що треба не тільки свого «ві-
зенталя», а й другого Гонти.

Бажаю успіху.—

Г. Слободянік

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ЩИРА ПОДЯКА!

Отже — збірка вже почалася!

Список жертводавців буде опублікований у книзі.

Просимо присилати пожертви на адресу:

VALENTYN MOROZ
23 Armadae Ave.
Toronto, Ont.
Canada M6S 3W7

з зазначенням: «На книгу Валентина Мороза «Чи треба українського візенталя?»

СПАДЩИНА

Віршовані тексти, які йдуть після цієї передмови — особливі. Це зразки фольклору в тій його стадії, коли вони є у процесі ставання фольклором. Так, фольклор твориться і в наші дні.

Обидва записи відносяться до часів Другої світової війни: подій у Закарпатті 1939 року, нападу Німеччини на Польщу і окупації Словаччини (1939-1941 рр.).

Обидва записи мають яскраво виражені фольклорні риси, хоч створені конкретними особами.

Перший текст подав Михайло Бельмега (Боффальний — С. Чабан (Ошава).

ПРО СІЧОВИКІВ НА ЗАКАРПАТТІ

Поляки, мой, повістують свої небелиці,
Що вни хочуть з мадярами спільної границі.

Наші браття-січовики за нас воювали,
Та й за славну Україну вни кров проливали.

А там за нас воювали самі годні хлопці,
Котрі туди утікали, всіх вибили КОП-ци.*

А одного ізвили, били та й карали,
Здерли з него усей мундур, руки му зв'язали.

Устав з ліжка рано сержант у хаті біленій:
Беріть, хлопці, січовика, провадьте в Зелений.

Штири КОП-и січовика перед себе взяли,
Під зарядом на дорозі, життє му скінчили.

А єк єго поховали, таблицу прибили...
Тоді пішли на Ясінє, там людей тратили.

А єк почув то Волошин, гірко зажуривси,
Сам поїхав до Гітлера, з Гітлером сваривси.

«Не свариси, Волошине», — Гітлер єму каже,
«Та за твоїх січовиків ціла Польща ляже».

Если шандарі легінів на війну гонити,
Бек поїхав до Лондону ратунку просити.

Приїхав Бек до Лондону, ще не випив каву,
Гітлер Краків вже розбив, вдарив на Варшаву.

Штири бомбі впalo д'земли, п'єта на столицу,
А Мосціцький із урèом утік за границу.

Та єк восько цесе вчulo, та так ізробило:
Від Збруча аж до Ворохти всей фронт опустило.

А у Кутах, де Черемош, виставили фану,
А румуни у Вижници відтворили браму.

* К.О.П. — Це скорочення польської назви
Корпус Охорони Пограниччя.

Послухайте, люди добре,
Що я скажу нині
На сі землі, що ми живем,
Були колись змії.

І летючі, і повзючі,
Й всяка шеремерка
Так лід сонцем ще не було,
Як стало теперка.

Ані ума ні розуму
Ті змії не мали,
Лишень інстинкт
І взаємно себе поважали.

Нині люди мають ум,
Розум і науку,
Одні других пожирають
І дивляться на муку.

А чому то так ся стало,
Ци хто угадає,
Я вам скажу, не питайте,
Бо Бога немає.

Лиш сталінськая культура
Розпустила віти
І не знати як вна довго
Буде в нас сидіти.

Колись було так на свікі,
Що Боже то й мое,
А теперка усьо наше,
А справді не твоє.

Одні кажуть, що нас Гітлер
Вийме із неволі,
Другі клинут проклинают
Не зичат му долі.

Він запродав Галичину,
Закарпаки зрадив,
Віддав, віддав люд в неволю
Так якби му вадив.

А до того ще нас Господь
Тяженько карає
В маю зимний вітер свищє
Й снігом замітає.

Дерева лист не пустили
Ні цвіту немає,
А люд бідний з дня на день
Сонця виглядає.

А до того в сьвіті війна,
Людий забирають
Ні сіяти, ні садити
Люди ніц не мають.

Стоять поля неорані
Природа сумує
Що над дітьми галицкими
Комуна панує.

По урядах повно жидів
Лиш бороди чешуть
Іх наймити з-за Збруча
Поміж людей брешуть.

В нас культура, в нас техніка
Та й жилем заможно.
Того кати нам не скажут,
Що всюда порожно.

Ані хліба ані паші
Нігде невидати
Приайде нам ся галичанам
З голоду вмирати.

Одних людей у армію
Кати забирають
Другі люди у Карпатах
Дерево рубают.

Люди в журбі і у страху
Голод буде, голод.
Як може ся що вродити,
Коли такий холод.

Одинайцятий вже май
Люди не веснують
Де ся здibble двох чи трох
Тай політикуют.

А що, куме, а що, свату,
Ті казети пишут?
Ніц нового ні доброго,
Лишень вічно брешут.

Лиш про колгосп та про райгосп
Та про свиноматку
Остогидло вже читати,
Любий ти мій братку.

То казети не такі,
Як ми колись мали,
Як чоловік дістав до рук,
То руки дрожали.

Так розумно і розлучно
Они нам писали,
Деся тоти люди діли,
Шо їх видавали?

Красна, Бойківщина.

11 мая 1941 року

Микитин Долинський

Дерево рубают

Трудгуж відробляють
Наші діти домаплачут
Бо хліба не мають.

Така кара, такий глум
Повстав у народі,
Що вам кажу, люди добрі,
Описати годі.

А як приайде неділенька
Замість відпочити
Люди торби попід пахи
Йдуть муки нупити.

Ще й сонічко нам не світит
Ні світит ні гріє
Лишень темно як у мішку
Й зимний вітер віє.

Красна, 26 мая 1941

ЩЕ ОДИН ГОЛОКОСТ

Під час колективізації було багато жидівського елементу при владі в Україні, і це дуже кидалося всім у вічі всюди. У парткомах, обкомах, райкомах, прокуратурі, судах та в інших по'яззаних з адміністрацією влади установах — всюди функціонували Жиди. Зокрема вони були активні у поліційно-політичному апараті ГПУ (пізніше НКВД), де просто таки фізично масово винищувалася українська субстанція. Їх було так багато всюди, що Українці вже і не певні були, хто над ними тримав більшу владу — Москолі, чи Жиди. До того ж, декотрі урядові Жиди поводились просто таки зухвало і дико. Наприклад, Жид міг серед білого дня підбігти до вмерлої з голоду людини на хіднику міста і прилюдно копати ногами її трупа, приказуючи: «Так тебе і нужно, не хотіл работати!», і ніхто з Українців не зважувався його стримати чи навіть обізватись. Так в Україні боялися Жидів!

Чому Жиди уплуталися в український Голокост? На це були дві логічні підстави.

Перша з них: коли в Московській імперії завалився царят і прийшло до революції, Жиди в більшості опинились побіч свого жидівського ватажка Троцького — а це означало жидівську спілку з ворожими до Українців Москальями, спілку проти відновленої Української Народної Республіки! І воюючи по боці московських большевиків, нормально, Жиди часто отримували прочуханів від усіх тих, хто тоді боровся проти большевиків (бій за Бердичів — добрий приклад). Ті прочухані Жиди вважали погромами і коли з Троцьким переможно прийшли до влади у червоній Московській імперії, вони отримали золоту нагоду реваншу на «погромщиках». Особливо ж на Українцях як таких, що дуже хотіли своєї «петлюрівської держави».

І друга підставка: Большевицька влада обіцяла Жидам збереження їхньої національної етнічності у системі СССР, заходами поселень їх колоніями в Україні, Білорусі та Кавказі.

Ось що на Першому з'їзді ОЗЕТ-у в Москві, у листопаді 1926 року, Голова Президії ЦВК-а Калінін до Жидів говорив:

«Чому зараз російська інтелігенція більш антисемітична, ніж була при царизмі? Це цілком природно. В перші дні революції в канал революції кинулась інтелігентська і напів-інтелігентська міська жидівська маса. Як нація пригноблена, ніколи не була в керівництві, вона, зрозуміло, кинулась в революційне будівництво, а з цим пов'язане і керівництво... В той момент, коли значна частина російської інтелігенції відійшла, злякалася революції, якраз в ту хвилину жидівська інтелігенція кинулася в канал революції, заповнила його великим відсотком в порівнянні зі своєю численністю і почала працювати в революційних органах керівництва...

Перед жидівським народом стоїть велике

ВЕЛИКОГО

П'ЯТИДЕСЯТИЧНА

ГОЛОДУ 1933-1983

завдання — зберегти свою національність, а для цього потрібно перетворити значну частину жидівського населення в осідле землеробське населення, яке вимірюється, в крайньому разі, сотнями тисячами. Тільки при таких умовах жидівська маса може надіятись на дальнє існування своєї національності...

Для цього потрібні більші засоби. Уряд зного боку використовує всі зусилля для того, щоб дати хоч деяку матеріальну допомогу... Але, з другого боку,sovets'kyj уряд не перечить, щоб Жиди-переселенці в національному відношенні отримували допомогу від Жидів-капіталістів, які знаходяться за межами СССР, заграницею... Тут стається збіг інтересів, які виходять з різних точок погляду — національного збереження маси і національного почуття жидівських капіталістів, які, будучи капіталістами, що користуються всіма благами, разом з тим можуть спокійно спати, знаючи, що народ, рідний їм по крові, страдає і мучиться...»

Гоп, мої гречаники, усі Жиди — начальники», — тепер уже жартівливо Жиди співали Українцям, пританьзовуючи... Та передчасно. Бо внедовзі з українських гречаників і жидівських начальників вийшов грузинський шашлик! Сталін Жидам владу давав однією рукою, а другою — і забирає. Наприклад, Кагановичів гладив по головах і давав їм владу і привілеї, а троцькістів — так званих народних комісарів та інших високих урядових партійних Жидів — розстрілював або висилав у «Ворошиловськ на Амурі» (умовно так називався концтабір для Жидів у СССР, де було знищено тисячі підсовєтської жидівської еліти). То був чи не найбільший погром Жидів в історії Московської імперії, проте вільне жидівство в світі мовчить про це. Мабуть зі страху перед Москальями не відважується хоч словечком пом'януть тих своїх загинулих однокровців (лише останнім часом декотрі новоприбулі Жиди із СССР пробують дещо пригадувати про те).

У Сталіна розрахунок був простий: з одного боку — Сталін мав величезну меншовицьку опозицію троцькістів, що посягала на імперську владу в СССР, і тому треба було усунути її, ту загрозу; а з другого,—

Сталін мав величезну загрозу і для самої імперії від різних «буржуазних націоналістів», і тому потрібно було когось для чорної роботи — для національно-політичного народовбивства, як от, скажемо, в Україні, що змагала до свого національного відокремлення від Москви. В обох випадках Сталін дбав за укріплення тоталітарної влади у ССРР на ґрунті московського національного імперіялізму, і тому його варварські махінації мали свій сенс. А що і Жидів упітувалися у ті махінації, то він використав і їх. Настанку ж викинув і їх також за борт, як зужиту непотріб.

Уже після Голокосту в Україні мрія Жидів мати свою республіку з Кримською рив'єрою над Чорним морем стала марою... Сталін «добродушно» став випроваджувати Жидів аж до Китайців під поріг — у дикий Біробіджан, звідки вони згодом вже самі розбіглись.

Дальша доля Жидів у ССРР ставала ще більше незавидною. Сталін оголосив Жидів космополітами та спустив з ланцюгів антисемітизм проти них, а за Хрущова і Брежньова жидівську етнічність здеградовано до дурної фантазії — до абстрактного советського народу, та зроблено закладником у комерсії з закордонними капіталістами (еміграцію Жидів із ССРР

узалежнено від торгівлі і відносин з закордоном). Внаслідок цього Жидів змушені прощатися з своїми рідними місцями і, десятками тисяч річно, забиратись із ССРР за кордон — в Ізраїль чи ще кудись в чужину.

Мурин зробив своє діло — мурин може відійти. Або перефразовуючи: московські імперіялісти використали Жидів як шабес гоїв, а потім «пустили в розход». Москва дуже і дуже ошукала Жидів. Подібно як ошукала їй українських комуністів. Одних і других пошила в дурних!

Про свої страшні злочини в Україні Москалі винувато мовчать уже 50 років. Також і серед Жидів панує гробова мовчанка довкола цього. Мабуть нікому призначиться, що багато з них були спільниками Сталіна й активно помагали диктаторові чинити Голокост Українцям у 1920-30-х роках. А Українці? — Останні хоч і згадують про Голокост, проте лише півголосом. Бо для Українців Голокост — це був шок! Шок, із якого вони і до нині не прийшли ще до себе, щоб голосно закрикати на увесь світ про вчинену старшну національну та людську кривду для них. Мабуть через те і найняли необізникових чужинців, щоб за них написали бодай яку-небудь книжку в 50-річчя згаданого московського канібалізму.

ТВОРЧІСТЬ МОЛОДИХ

LE DERNIER HETMAN

PAVLO SKOROPADSKY ET SA CONCEPTION DE LA MONARCHIE

NATIONALE UKRAINIENNE

Iere PARTIE: Skoropadsky, l'homme et son époque.

Rien, à vrai dire, ne semblait prédisposer Pavlo Skoropadsky à jouer un rôle dans la renaissance ukrainienne de 1917, moins encore à restaurer en sa personne la dignité d'Hetman disparue depuis 1764.

Sa famille, de vieille noblesse cosaque, s'était au cours des deux siècles précédents distinguée par son indéfectible attachement à l'Empire Russe. Elle jouissait de plus d'une sinistre réputation chez les patriotes ukrainiens: Lorsqu'après la Guerre suédoise et le soulèvement manqué de Mazepa, Pierre Ier de Russie avait décidé de remplacer ce dernier par un Hetman qui lui serait tout acquis, son choix s'était porté sur Danylo Skoropadsky, dès lors considéré comme un traître dans la tradition historique ukrainienne.... Au siècle suivant, un autre Skoropadsky fut ridiculisé par Taras Chevtchenko comme représentant typique de la Noblesse russifiée d'Ukraine. Lor-

sque Pavlo Skoropadsky fit son entrée sur la scène politique ukrainienne, ses ennemis ne manquèrent bien sûr aucune occasion de lui rappeler ces peu glorieuses références.

Lui-même, au demeurant, ne manifesta au début de sa vie aucun intérêt remarquable pour les choses ukrainiennes. Il entra par contre, suivant le cursus commun à tant de jeunes nobles, dans la plus russe des institutions de l'Empire Russe: l'Armée. Sa carrière y fut rapide et brillante; en 1912, il était général et aide-de-camp de l'Empereur Nicolas II. Il participa à la guerre russo-japonaise de 1904-1905 et à la première guerre mondiale. Son influence politique n'était pas négligeable, en tant que familier de la Cour et apparenté au Ministre de l'Intérieur Durnovo (autre Ukrainien d'origine).

C'est la révolution ukrainienne de Mars 1917 qui amena un changement complet et manifestement sincère -chez ce

"Général russe d'extraction petite-russienne", comme disait cruellement Vynnytchenko. Lorsque la Rada d'Ukraine, en quête d'un appui militaire, lança la politique dite d'Ukrainisation (rassemblement des troupes ukrainiennes de l'Armée Impériale sous commandement ukrainien, adoption de la langue ukrainienne dans la vie militaire, introduction des emblèmes nationaux...) Skoropadsky commandait le XXXIVe Corps d'Armée, à majorité "petite-russienne". Or, bien qu'opposé personnellement aux options politiques (socialisantes) de la Rada, il soutint son programme *national* et mena lui-même l'ukrainisation de ses troupes. Après le coup d'Etat bolchévique de Moscou, il ne rejoignit pas les milliers d'Officiers impériaux qui, sur le Don, organisaient les premières "Armées Blanches", mais resta au service de la Rada, devenue Gouvernement national de la République Populaire d'Ukraine. Il sauva même l'une et l'autre, par une intervention rapide, d'une bande bolchévique qui menaçait Kiev à la fin de 1917.

Envahie par la Russie bolchévique en Décembre 1917, la République Populaire d'Ukraine dut conclure en toute hâte une paix séparée avec les Empires Centraux et demander l'intervention de troupes austro-hongroises et allemandes. Skoropadsky fut l'un des plus chauds partisans de cette intervention: Né en Allemagne (à Wiesbaden), très germanophile, il entretint par la suite d'excellents rapports avec l'Etat-Major des troupes du Reich. Au demeurant, les Bolchéviks s'étaient livrés à une telle orgie d'atrocités en quelques mois d'occupation (Janvier-Mars 1918) que l'arrivée des Allemands fut saluée avec un soulagement unanime par la population.

Quoi qu'en en ait dit ensuite, le Général Skoropadsky était alors très populaire en Ukraine. Dans les milieux militaires, et chez tous ceux que décevait la démagogie socialisante de la Rada, on évoquait de plus en plus fréquemment son nom comme celui d'un possible dictateur. Or les Allemands, inquiets des projets agraires de la Rada qui risquaient, en morcelant les grandes exploitations, de diminuer la production agricole désormais vitale pour le Reich affamé, étaient eux aussi en quête d'une "solution de rechange". Ainsi se forgea une curieuse alliance entre l'aile droite du Mouvement nationaliste ukrainien (Parti Démocrate-Agrarien), l'ancienne classe possédante de l'époque impériale (les grands propriétaires fonciers, souvent russes ou polonais), et les militaires allemands.

Le 29 Avril 1918, la Rada fut dispersée par les Allemands, et le "Congrès des paysans" réuni à Kiev élut à une quasi-unanimité Pavlo Skoropadsky "Hetman de Toute l'Ukraine". La République Populaire d'Ukraine fut remplacée par l'"Etat Ukrainien".

Monarque et dictateur, l'Hetman Skoropadsky, dont nous examinerons ultérieurement la politique intérieure et extérieure, n'eut en réalité jamais les moyens de gouverner comme il l'aurait souhaité. Contraint de manœuvrer entre ses électeurs réactionnaires, les Allemands, les Socialistes, la Russie bolchévique, les Armées Blanches et une paysannerie en état de révolte endémique, il n'eut pas le temps de jeter les bases de l'Etat cosaque et paysan dont il rêvait. L'écroulement allemand de Novembre 1918 lui ôta son seul véritable soutien,

et la suite ne fut plus qu'une course de vitesse entre ses différents adversaires. L'Hetman abdiqua le 14 Décembre 1918. Le 16, les Socialistes restaurèrent la République Populaire d'Ukraine sous la direction effective de Symon Petliura. En Janvier 1919, les Bolchéviks reprisent Kiev. La suite est bien connue, jusqu'au rattachement de la "République Socialiste Soviétique d'Ukraine" à l'U.R.S.S.

Après son abdication, l'Hetman s'établit à Vienne, puis à Berlin, où il regroupa ses partisans dans un Mouvement dénommé "Communauté Ukrainienne" (УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА). Celle-ci ne compta jamais qu'un effectif réduit, mais d'un niveau intellectuel et culturel élevé. Skoropadsky entretenait aussi des contacts suivis avec les Mouvements nationalistes allemands opposés à la République bourgeoise de Weimar. Après la naissance du IIIe Reich en 1933, il fut l'un des conseillers d'Alfred Rosenberg, spécialiste du Parti National-Socialiste pour les questions ethniques est-européennes et qui devait devenir de 1941 à 1945 "Ministre des Territoires de l'Est".

Lors de la préparation de l'attaque allemande en Union Soviétique, Rosenberg proposa à Hitler de créer un Gouvernement Ukrainien indépendant dirigé par l'Hetman Skoropadsky. Mais un tel Gouvernement n'entrant pas dans les plans semi-coloniaux d'Hitler, qui au demeurant n'aimait pas Skoropadsky et le considérait comme un aristocrate réactionnaire. Et de fait, l'idéologie d'ailleurs fort peu rigide du Mouvement monarchiste ukrainien différait grandement des principes nationaux-révolutionnaires chers aux Nazis. Skoropadsky et ses partisans rêvaient d'une Ukraine où, sous le regard bienveillant de l'Hetman, la paysannerie, la noblesse guerrière cosaque et l'Eglise nationale auraient collaboré au développement harmonieux de la Nation.

Persuadé que les patriotes ukrainiens ne pouvaient lutter sur deux fronts, et que l'écrasement du bolchévisme était prioritaire, l'Hetman resta jusqu'au bout partisan de la collaboration avec les Allemands. Et lorsque ceux-ci, comprenant tardivement leur erreur, inversèrent en 1944 le cours de leur politique, il approuva la création du "Comité National Ukrainien", embryon de Gouvernement doté enfin d'une Armée Nationale.

Réfugié à Murnau, en Bavière, l'Hetman Skoropadsky fut tué dans un bombardement au début de 1945.

Il était né dans ce vieux monde qui se croyait éternel et ne reposait plus que sur ses illusions; il périt dans une Europe en flammes, envahie par les barbares de l'Est et de l'Ouest, après avoir rôdé vingt ans dans les coulisses de l'histoire.

Il avait été un témoin et un acteur exceptionnel des événements qui firent, de la masse amorphe des "Petits-Russiens", une Nation ukrainienne consciente. Et pourtant, nos historiens n'ont jamais rendu justice à cette figure originale, dont certains n'ont pas eu honte de faire un "tyran", un symbole de la réaction nobiliaire, ou un agent étranger... L'extraordinaire aventure de Pavlo Skoropadsky, Aide-de-camp du Tsar devenu Souverain de l'Ukraine, est pourtant riche d'enseignements lorsqu'on la considère, sans oeillères politiques ni préjugés partisans, à travers les actes et le grand rêve cosaque de l'Hetman.

UKRAINIAN ART CERAMIC CENTRE

2388 BLOOR STREET WEST

TORONTO, ONTARIO, CANADA

766-6691

M. KOPYSTANSKY

«НАВЧИ МЕНЕ ЖИТИ РАЗОМ»

Наш Пласт нас багато вчить... У 1914 році він виховував характер молоді, приготовляючи її до визвольних змагань. Але часи змінилися. Сьогодні рік 1983. А де наша воля? Значить, щось бракувало в тому вихованні. Цей брак ясно виявляється тепер на еміграції у формі численних партій, які сваряться на дрібницях.

Створення однієї всеохоплюючої партії чи організації не є розв'язкою для тих сварок. Така всеохоплююча організація не створить єдність. Різні партії і організації були, є і будуть. Спроба створити таку всеохоплючу організацію лише допровадить до ще більших розколів і до ще більш здріблених організацій.

Одиночка дорога до єдності лежить у співпраці між існуючими партіями й організаціями. У теперішньому часі, тут на еміграції, ця мета має високе першенство. На жаль, ми собі не здаємо з цього справи. Пласт і всі інші молодечі організації мусять включити в своє виховання цю мету.

В молоді лежить будучність. Цю будучність треба поставити на рівні ноги. Треба подбати, щоби роз'єднуочі риси, які стояли на перепоні українській волі від початку цього століття, не передались молоді. А ці риси це брак розуміння, брак комунікації та брак взаємного зацікавлення. Співпрацею можна унеможливити створення тих хибних рис. Співпрацю треба виховати в Пласті, в СУМ-і та в інших молодечих організаціях. Мусимо створити відчуття взаємних відносин і залежності між організаціями.

Вчімся менше зосереджуватися над собою. Ми, пластуни, є лише одна група Українців. Ми хочемо виховатися для цілої вільної української держави. А не щоб створити «пластову державу». Тобто не вистачає вчитися про пластовий характер і не вистачає займатися тільки іншими пластунами. Це тільки творить закрите пластове гето.

На жаль, теперішні відносини вказують на те, що інші організації є наші конкуренти, «вороги» і менше вартісні земляки. Це є мильні поняття. Замість того вчімся дивитися на них як на рівних співучасників у визвольному змаганні. У Пласті на таборах і на прогулках та в гуртковій системі ми вчимося, що кожна особа в групі є взаємно залежна від других осіб в тій групі. Успіх певної акції, яку переводить курінь чи гурток, залежить від співпраці кожного члена. Українська громада є такий великий гурток. А члени цього гуртка є всі поодинокі організації і партії. Акція цього гуртка — це воля України. Ми І фсягнемо тільки в спільній, безінтересовній праці. А таку взаємну співпрацю ми почнемо застосовувати тоді, коли наша діяльність простягнеться через межі границь однієї організації до другої. Тобто треба плянувати і переводити спільні заняття, як наприклад спільні сходини, апелі з нагоди свят і прогульки час від часу. Наша метода є дуже подібна. І наші турботи молодечі є ті самі.

Різниці лежать тільки в «політичних» поглядах керівників наших організацій. Для нас, молодих, вони не грають найменшої ролі. Це є старі різниці, які тільки турбують тих, що сидять в минулому, і в тих, які ставлять свою особисту гордість перед потребою України. Ці різниці грали роль останніх 80 років і тепер грають роль на еміграції. Вони не дозволяють Українцям з'єднатись і тим добитись до світового форуму. Ці різниці помагають Москалям нас тримати розділеними. Їхня стратегія: «Діли і пануй». Наше старше покоління легко ділиться на тлі цих дрібних і емоційних різниць.

Не дозвольмо, щоб ці різниці грали подібну роль в майбутньому. Ми молоді, ми однакові. Ми маємо однакові зацікавлення й потягнення, незалежно, хто наші батьки є, і яких вони поглядів. Батьки та інші старші хай тратять свій час в старих сварках; старого дерева не пересадиш. А ми, молоді пластуни, сумівці, одумівці та члени інших організацій збиратимемося разом. Переводім разом зайняття час від часу. Не треба зорганізовувати одну організацію. Тільки мусимо навчитися співпрацювати. Будьмо добрим пластуном, добрим сумівцем, добрим все інше, але і також відносімся до наших ровесників в інших організаціях так, як би вони були в нашій організації, як наші друзі, бо це вони є.

Плянуймо співзайняття тепер, коли ми ще молоді. Коли ще є місце робити помилки і з них вчитися без негативних наслідків. Як ми виростемо, як станемо на позиції провідництва, як настануть важливі часи, тоді буде запізно робити помилки. Співпраця і співвідносини між організаціями є важка техніка, яку треба опанувати і навчитися. Можна це порівняти до вояка, який ачиться стріляти на стрільному полі. Йому запізно вчитися стріляння у полі бою.

Робім це, заки ми молоді і заки ми гнучкі, і заки зможемо виробити співжиття. Тоді як настане час, тоді ми будемо готові.

«ПІСНЯ УКРАЇНИ»

передається на хвилях 1250 від пом. до п'ятниці від 7.30 веч., в суб. і неділю — від 4.30 до 5.30 по пол.

P. O. BOX /, Sta. «V»

Toronto, Ontario, M6R 3A4

Диктори: Борис Дніпровий, Вікторія Наумчук,
Дарія Резчинська, Олена Глібович і Степан Горлач

Коментатор — Проф. Валентин Мороз
керівник програми — ПРОКІП НАУМЧУК

Телефони: 536-4262; 536-4051 або 536-8776

КОМИТЕТ ПРОТИ ВЖИВАННЯ СОВІТСЬКИХ СВІДЧЕНЬ У ЗАХІДНИХ СУДАХ

PATRICK BUCHANAN

The Washington Times

DECEMBER 1, 1983

Nazi hunting — with guidance from the KGB

In its publicized campaign to run down Nazi war criminals, who lied their way into the United States, the Department of Justice has apparently not been above fraternal collaboration with the KGB. Evidence is accumulating that this devil's bargain — between federal prosecutors and Soviet secret police — may have produced more than one horrible miscarriage of justice.

A pending case is that of John Demjanjuk, 63-year-old worker at the Ford Motor Co. plant outside Cleveland. Stripped of his citizenship, his reputation, his savings, Mr. Demjanjuk faces deportation to Israel for war crimes against European Jews.

According to the Office of Special Investigations at Justice, Mr. Demjanjuk was known at the Treblinka death camp as "Ivan the Terrible," the guard who personally operated the gas chambers. If true, and proven, Mr. Demjanjuk deserves what is coming.

According to his attorney, John J. Gill, however, with whom this writer spoke Monday, Mr. Demjanjuk was a Ukrainian soldier, wounded and captured by the Germans in the Crimea and forced into a labor gang building barracks for construction workers. He was never at Treblinka, Mr. Gill contends. The "eyewitnesses" who identified him as Ivan the Terrible did so from a photostat of a Treblinka I.D. card that appears a patent forgery produced for U.S. courts by the KGB. One official expert on Nazi records, who has seen hundreds of documents from Treblinka, claims never to have seen one similar to that produced from the official records of the

U.S.S.R. Mr. Demjanjuk's hearing, in two months, should bring the national press.

What causes concern over the Demjanjuk case is not only the pivotal supporting role of the KGB; it is the less-than-unblemished record of the Nazi-hunting OSI.

One recalls, for example, OSI's airtight case against Frank Walus, said to be the notorious Gestapo trooper who was the beast of Kielce, Poland. According to a dozen "eyewitnesses," produced by the OSI here and in Israel, Mr. Walus took a personal hand in atrocities committed against Jewish men, women and children in his hometown in Poland. Stripped of his savings and citizenship, Mr. Walus was fingered personally as a war criminal by famed Nazi-hunter Simon Wiesenthal; was the target of a press witchhunt . . . "Nazi Jew Killer Living on SW Side," screamed one headline in the *Chicago Daily News*; was subjected to the almost un-American courtroom behavior of federal Judge Julius Hoffman.

Convicted of war crimes, Mr. Walus eventually saw his case quietly thrown out — after six years — when his attorney, traveling to Germany, proved: (a) At age 17, Frank Walus had been taken from Poland to Germany as a farm laborer. (b) That he had never been back to Poland during the war. (c) That at 5 feet 4 inches he was 2 inches too short for the Gestapo. (d) That, as a Pole, he did not even qualify for the all-German elite SS unit to which he was supposed to belong. (e) That the eyewitnesses remembered him as "Frank Walus," even though Mr. Walus, who was born Franciszek, did not change his first name to

Frank until he arrived in the United States.

Two months ago, New Jersey federal Judge Dickinson Debevoise threw out another of the OSI's cases, this one against 67-year-old Juozas Kungya, a naturalized citizen who had been a Lithuanian resistance fighter against the Nazis. Soviet witnesses upon whom OSI relied to portray Mr. Kungya as a war criminal, were, the judge declared, themselves potential war criminals under the control of the KGB, whose testimony had been "prepared" by the KGB.

According to veteran Washington journalist Warren Rogers, there have been other cases where Justice was provided with KGB fabrications and forgeries, to destroy staunch anti-communist emigres from Eastern Europe by smearing them as war criminals:

"Two famous cases that never went anywhere involved the Ukrainian dissident hero Valentyn Moroz, now in U.S. asylum after long imprisonment and torture in the Soviet Union, and George Shimko, another Ukrainian refugee who became a member of the Canadian parliament. At the time the KGB said they were war criminals, Moroz was 11 years old and Shimko was 8."

From *Izvestia* of last February, we know the Soviet motivation in having "collaborated" with Justice against Mr. Jungya et al.

"The question is not one of vengeance, because our people were never vengeful," *Izvestia* quoted a Soviet official, explaining why "evidence and material concerning 140 war criminals" was provided to "organs of justice of the U.S.A."

"The purpose of those who

search out former Nazis, traitors and persons who have committed war crimes is for the defense of our state interest and for justice. *The main purpose is for the state interest...* (Emphasis added).

If incriminating evidence acquired by FBI agents before an

exact warrant has been obtained is automatically "tainted," why is not *any* evidence produced by the Soviet KGB against naturalized American citizens who are sworn enemies of the Soviet state not equally considered "tainted" by the U.S. Department of Justice?

John Demjanjuk

УКРАЇНСЬКА ІМПОРТОВА
ФІРМА

FIRCHUK'S TEXTILES
Parcels to Europe

610 Queen St. West, Toronto, Ont., Tel. 364-5036
293 Ottawa St. N., Hamilton, Ont., Tel. 549-2005

ВИСИЛАЄМО ПАЧКИ В УКРАЇНУ
І ДО ІНШИХ КРАЇН ЕВРОПИ

Маємо великий вибір різного роду товарів і готових убраний різних розмірів, а також хустки, різні матеріали, нитки ДМЦ, поточна зо вишивання.

THE PLAIN DEALER, TUESDAY, MAY 24, 1983

U.S.S.R. shouldn't get Demjanjuk

In regard to your May 16 editorial "Sending Demjanjuk home," first I would never call the Soviet Union home to any American Ukrainian. Second, I believe John Demjanjuk should not be deported to the Soviet Union.

At the Museum of Dachau in Germany, I saw a sign hanging near the exit that said, "To forget the past is to be condemned to repeat it." The world has called to trial at Nuremberg and con-

tinues to prosecute the perpetrators of the Nazi Holocaust. The Communist diabolical executioners like Yuri Andropov, president of the U.S.S.R. and "Butcher of Budapest," have never been called to answer for their crimes against humanity. Including China, the number of people murdered by the Communists since 1917 easily totals more than 120 million.

Solzhenitsyn said in *Warning to the West*, "If you divide the number of people murdered in the Ukraine alone by Stalin (U.S. ally

in World War II), by the number of months in the years between 1937 to 1939, you have over 40,000 people a month." It is documented by the American Army, and was corroborated by Valentyn Moroz recently at John Carroll University, that during the 1930s, Stalin with his henchmen Khrushchev and Brezhnev annihilated over 8 million Ukrainians.

If you know and understand the history of the Ukraine since 1917, it is easy to fathom why men

like Demjanjuk fought on the Nazi side. The Communists were their natural enemy. They had witnessed their churches torn down, priests and religious killed, relatives starved, atrocities beyond human belief.

Prosecute high war criminal Demjanjuk, yes. Send him to prison, yes. Deport him to the U.S.S.R., no.

JAMES M. CRACIUN
Cleveland

I am thoroughly disgusted with your May 16 editorial. You said: "More sinister is anti-Semitism that has surfaced among people

who feel that, after 40 years, by-gones should be by-gones: that only Jews care any more about what Hitler and his legions did." This is absurd.

Four million Ukrainians perished from Nazi war crimes. They were persecuted before the Jews were. The Ukrainian Insurgent Army fought against

Germany since 1942 — at a time when other countries capitulated.

Ukrainians do remember Hitler's crimes but they also remember crimes of Stalin, Khrushchev, Brezhnev and the KGB crimes of Andropov. How can you remember 40-year-old crimes and close your eyes on the crimes presently committed?

You should never deal with a criminal state such as Soviet Union, let alone trust it!

Human freedom is indivisible. You cannot condemn one criminal and condone the other. That is, if you do not want to sell out your own freedom.

MRS. E. KOWALCZYK
Seven Hills

Demjanjuk's lawyer rakes PD editorial

As attorney for John Demjanjuk I accept my moral as well as legal obligation to respond to your newspaper's May 16 editorial, "Sending Demjanjuk home."

If this carefully worded statement of the editors of The Plain Dealer reflects the thinking of a significant segment of contemporary journalism in this country, we who have a right to know the truth must mark well its message.

The observation that the Soviet Communist government has a legitimate interest in dispensing justice for alleged crimes of former U.S. citizens is indeed ironic. No less paradoxical is the inference that "Ukrainians in exile" stand alone in the belief that the Soviet Communist government is criminal in nature.

Of more concern, however, than The Plain Dealer's efforts to present a biased view of the U.S. justice system and a plea for the use of the swift action of Soviet justice, is the editors' righteous approval of the suffering and pain being experienced by the Demjanjuk family over this matter.

To use this case to incite prejudice and hatred among members of ethnic, racial and religious groups, as appears to be the clear intent of this editorial, sets a new high-water mark in irresponsible journalism. This behavior cannot be excused by the evident greed that attaches to the need for newspaper sales.

Hopefully, a recognition of the needless animosity and ill will that breeds from editorials like this will produce a greater understanding among people of all races and ethnic groups who are concerned by The Plain Dealer's toxic message. I trust that the readers of The Plain Dealer, having faith in the strength of our free and open society, will not swallow the poison bait being offered.

MARK J. O'CONNOR
Williamsville, N.Y.

Your Demjanjuk editorial used the correct words. You said "But if he was indeed 'Ivan the Terrible,' then still he must pay..."

We do not know whether he

was "Ivan" or not, because he was not given a fair trial. We do know that he was not proven to be "Ivan" in accordance with the rules of evidence and procedure which Americans have carefully constructed over the last 200 years to determine the truth and protect the innocent.

There is no question of-Semitism or anti-Semitism. I am sure that a great many Jews are just as shocked and outraged by the railroading of John Demjanjuk as the rest of us are. It is understandable that they do not want a single Holocaust criminal to escape, but I cannot believe that any substantial number of Jews wish to reach this goal at the risk of punishing the wrong man or at the price of tearing down the legal safeguards which protect Jew and gentile alike. In fact, these safeguards are probably more precious to Jews than to many others.

But there is one question: Where was the American Civil Liberties Union while the sickening charade was being played out?

W. R. HOUK
Parma

Asserts Soviet document wasn't tested

Let me stress one particular point. John Demjanjuk has been accused on the basis of a Soviet-supplied document, which instantly raised many well-grounded doubts.

If that document would have been chemically tested to prove that it has been issued in 1942 — not in 1972, 1978, 1980 or even, for that matter, in 1981 — you could have had some good ground for your editorial of May 16.

However, this is *not* the case. The very hasty handling of this document and the way its testing has been obstructed speaks out loudly for itself. And as for Demjanjuk's lawyer, he could not get within three feet of the Soviet document, let alone have it analyzed. More so, the Soviet document lacks two basic things: the date and the place of issue, which

are very important parts of any document. Germans are known to be very precise about these things.

If this document was genuine, the Soviets would have been too anxious to have it chemically tested, in order to prove its authenticity and thus, for once, win their credibility. From this they would have profited immensely, since public opinion cried out against the use of Soviet-supplied evidence. This would have silenced the public opinion instantly.

But, strangely enough, they did just the opposite: They kept this document for one hour in Cleveland, then hid it for a very short while at the Soviet embassy in Washington and, in extreme rush, sent it back to U.S.S.R. What was their hurry? Obviously, to hide it from any possibility of being

tested which would cause them a tremendous embarrassment and create a worldwide scandal. Moreover, it would immediately stop the U.S. courts from further use of any Soviet evidence. This they could not afford to risk since they plan to fabricate other such "documents" against other people. Are we going to help them with our complacency?

It is easy to write "Send Demjanjuk home" — but what if he is not "Ivan the Terrible"? What if he is an innocent victim of Soviet fraud and frame-up? As we know, the Soviets are experts at fabricating evidence and are, on a daily basis, framing their own citizens in order to send them to slave labor camps in Siberia or to the Gulag Archipelago.

PETER WENGRYN
Brook Park

TORONTO STAR, THURSDAY, DECEMBER 8, 1983

Ukrainians slandered by claim that they were Nazi supporters

The World Congress of Free Ukrainians, as the title implies, came into being because Ukrainians living in the homeland were not free, and are still not free. If the Soviet government, according to its correspondent, Alexander Podakin (PM's peace plan gets Soviet okay, top journalist says — Nov. 29) would like to see the end of this organization, the solution is quite simple: Liberate the Ukrainians they have subjugated.

Since Soviet Marxists are logical and peace-loving people who, at great personal sacrifice, support national liberation movements around the world, they should focus their solicitous concern for downtrodden people in their own

backyard.

Podakin is nothing more than a hatemonger when he charges Free World Ukrainians to be Nazi collaborators. Has he forgotten that it was the glorious Stalin who entered into a pact with Hitler which culminated in the invasion of innocent Poland by Nazi and Soviet forces?

It is true that once the Nazis invaded the U.S.S.R., some Ukrainians gave their support to the Nazis whom they naively thought would save them from the horrors they experienced under Stalin. But what about the vastly larger number of Ukrainians who fought with the Red Army? Were they collaborators? Were those Ukrainian

Canadians who enlisted in the Winnipeg Rifles, le Regiment de la Chaudiere and other Canadian units also Nazi collaborators?

The World Congress of Free Ukrainians has among its leaders men who bear the tattoos of Auschwitz and Dachau and is graced by such outstanding men as General Pietro Grigorenko, a hero of the Red Army; Walter Tarnapolsky and Peter Savaryn, the new president of the Congress who is also chancellor of the University of Alberta. In the Soviet Union, their counterparts — men like Chornovil, Rudenko, Sakharov and Shcharansky — lie imprisoned. We in Canada know where the spirit of Nazism lies.

ALEXANDER EPSTEIN
Toronto

РОЗДВОЄНА ДУША

(ПСИХОЛОГІЧНА СТУДІЯ ПРО МИКОЛУ ГОГОЛЯ)

«Стаття «Тотожне свідчення Гр. Квітки-Основ'яненка ѹ Миколи Гоголя про розклад московського суспільства» (Анабазис, осінь 1983) піддала мені думку післати Вам мою опрацьовані матеріали про Гоголя на основі книжки Генрика Троята (француз московського походження) п. з. «Роздвоєна душа».

Наші «гоголезнавці» чомусь ніколи таких детальних матеріалів про Гоголя не публікували. Сподіюсь, що Ви використаєте ці матеріали в «Анабазисі».

З пошаною,—

Богдан Мельник,
Сейнт Кетеринс

В С Т У П

Про Миколу Гоголя, московського письменника українського роду не всі українці є однакової думки. Для одних він український патріот, бо деякі його твори мають українську тематику, ідеалізацію української природи, а передусім цінять його за «Тараса Бульбу», дарма що в уста Тараса він уклав вірнопідданчі слова московському цареві. Навіть Тарас Шевченко у своєму вірші, присвяченому Гоголю, каже: «Ти смієшся, а я плачу, великий мій друже». «Великий мій друже» — це дуже висока оцінка людини, яка сказала, що від Шевченкової поезії «заносить дъогтем». Чи знав Шевченко про те ганебне і зневажливе ставлення Гоголя до його творчості? Навряд чи знав, бо якби знав, то мабуть написав би «ти насміхаєшся» замість «смієшся». Противники Гоголя вказують на те, що він свій великий талант віддав на службу москалям, лютим поневолювачам України.

Біограф Миколи Гоголя Генрік Троят, москаль з походження, зібрав силу-силенну матеріалів, що мають відношення до життя і творчості Гоголя. У книжці «Роздвоєна душа» немов на екрані пересувається перед очима читача життя Миколи Гоголя від дитинства аж до його смерті. Там теж є відповідь на питання, чи ми повинні його уважати за гідного і великого сина України.

ДИТИНСТВО У ВАСИЛІВЦІ

Батько Миколи, Василь Гоголь, походив зі старої дворянської сім'ї. Один з його предків, Остап Гоголь, прославив своє ім'я около 1655 р. як козацький полковник, воюючи по стороні гетьмана Петра Дорошенка. Батько Василя, Атанасій Дем'янович, оселився зі своєю жінкою, Марією з Лизогубів, — теж стара козацька родина — в маєтності Василівка на Полтавщині, яку вона одержала в посагу. Батько Миколи мав вищу освіту, і навіть писав вірші і комедії в україн-

ській мові. Коли його жінка завагітніла і наблизився час пологів, вона поїхала до поблизу містечка Сорочинці, де був лікар Трохимовський. Там, 20 березня 1809 р. у маленькій кімнатці зі земляною долівкою вона привела на світ хлопчика, якого назвали Миколаю. Немовля було макіопке, бліде і хоровите. Матері завжди уявлялося, що воно в найближчій хвилі помре, то знова, що його гений здивує світ. Хлоп'я мало астму, напади непритомності, спалахи нервовости, яку лікарі пояснювали як наслідок золотухи. Йому теж текло з ух. Незважаючи на всі ті недомагання, Микола не вмирав, а ріс на радість батькам.

Уже змалку Микола був якийсь незвичайний. Одного дня перед вечером, як його батьків не було дома, п'ятилітній Микола сидів сам у кімнаті і з острахом спостерігав крізь вікно як надворті темніє. «Нагло», оповідає Гоголь, «тишину прошило м'якання кота. Він м'якав і поволі зближався до мене. Ніколи не забуду його руху, як він потягався і як його м'які лапи з пазурами лопотіли по підлозі, а його зелені очі світилися зловіщими вогниками. Переляканий, я виліз на стінку канапи і притиснувся до стіни. 'Кицю, кицю', — я зашепотів, щоб додати собі відваги. Потім я зіскочив униз, скочив кота, який не чинив опору, побіг у город і кинув його до ставка. Кожний раз, як кіт виринав з води, я патиком занурював його під воду. Хоч я був перестаршений і весь час тримав, то рівночасно я відчував задоволення мабуть тому, що я відплачувався котові за те, що він мене був так налякав. Але коли я його втопив і коли останні круги на воді щезли, мені нагло стало його шкода. Мене опанували муки совісти. Мені здавалося, що я втопив людину...»

Коли Миколі сповнилося десять років життя, батьки віддали його до школи в Полтаві, а вісім років пізніше, по смерті його брата, Івана, до вищої школи в Ніжині. У листі до своєї матері з дня 24 березня

1827 р. він писав: «Я усвідомлюю собі свою силу, яку я використаю у великий і шляхетний праці для добра своєї країни, для щастя моїх співвітчизняників і на радість усім людям. За рік я поступлю на державну службу.»

А 3 жовтня Микола писав до свого дядька Косарського: «Уже в дитинстві, коли я ще не був свідомий, що живу, у мені горіло незгасиме бажання посвятити своє життя для добра держави, і стати так, чи інакше, корисним... Тепер я студію закони нашої країни». Так писав, хоч ніяких законів він не студіював. Він любив брехати. Наступні слова Гоголя показують, по якій лінії йшли його думки: «Служіння державі, це служба Богові, а служіння Богові охороняє перед небезпеками тогобічного світу». Його любов до Бога випливала передусім зі страху перед смертю.

Під час вакації у Василівці Гоголь з приємністю слухав розповідей своєї бабуні Лизогуб про давні часи, коли Україна була вільна.

Гоголь був пажерливий їдець. Думка про торти або начиненого індику потрясала ним до глибини. Він був готовий іти пішки далеку дорогу, щоб настися солодких коржиків з маком. Але до дівчат не відчував ніякого потягу.

ПЕРШІ КРОКИ В ПЕТЕРБУРЗІ

У 1829 р. Гоголь виїхав до Петербургу, і 3-го січня писав він до батьків: «Можу Вам сказати, що Ст. Петербург зовсім не такий, як я собі уявляв. Усе, що люди про нього кажуть, брехня... Дуже дивна тишина царює в місті: неможливо завважити найменшого подиху захоплення в будь-кому. Усе тут згасле, загрузле в бруді дрібнесьеньких зайняття і мізерних трудів, що становлять зміст черствого животіння цих людей».

У Петербурзі він знайшов кількох давніх шкільних товаришів з Ніжина: Данилевського, Мокрицького, братів Прокоповичів, Ів. Пащенка, Є. Гребінку, Кукольника і Любича-Романовича. Гоголь з тогою згадував спокійне життя панів-поміщиків, просте існування селянства і ясне українське небо. Оповідання його бабуні, матері і слуг ожили в його пам'яті. Чому б не списати їх і не заробити на них трохи грошей? Мешканці столиці були страшенно зацікавлені українськими легендами і народніми піснями. Він писав до своєї матері: «Ти маєш острій і сприймальний ум, знаєш звичаї та обичаї наших малоросів. Я певний, що ти не відмовиш мені дати в листах усякі мені потрібні інформації стосовно тієї справи. У найближчому листі очікую опису риз сільського пароха, від ряси до чобіт, і докладну назву кожної частини одягі в мові найстарших, прив'язаних до традиції і заскорузлих наших людей. Теж потрібно мені назв усіх частин одягі наших молодих дівчат аж до останньої стяжки; те саме в одягі заміжніх жінок і мужиків. По-друге, мені потрібні всі деталі одягі гетьманів. Також окремого опису весілля з усіми подробицями. Кілька слів про різдвяно-святочний ритуал, коляди, про літню ніч, про русалки... Якщо б Ти почула про духів і домовиків, то стараєшся довідатися їх назв і прикмети. Між простолюддям є сила повір, страхітливих історій, забобонів і всяких анекдотів. Усе це буде для мене надзвичайно інтересне».

Знуджений і розчарований Петербургом, Гоголь

рішився вирушити в подорож по Любеку в Німеччині. У листі до матері брехав, що він залишився в дівчині ангельської краси, яка тягне його в цю подорож, і що один з його багатих приятелів ту подорож оплачує. Тимчасом Гоголь покрив кошти тієї подорожі грішми, які його мати була післала на його руки, щоб він заплатив відсотки за державну позичку. Брехня спливалася з його пера більш природно ніж правда. Повернувшись з подорожі, яка йому не дала ані користі ані вдоволення, бо ж не знав німецької мови, він безуспішно намагався спонукати когось, хто поставив би дві комедії його батька: «Сука в одежі ягняти» і «Романс Парасі».

В тому часі він писав про Петербург, що це царство вислужництва, респектабельної нужди, інтриг для здобуття підвищення в службі, простацьких жартів і порожніх шлунків. Знайшовшись у крузі колишніх ніженських студентів і в українській атмосфері їх товариства, його думки зверталися до фольклору. Він постійно нудив матір і найстаршу сестру Марію за інформаціями про звичаї, легенди, прислів'я, пісні і деталі одягі, і ніколи не був задоволений тим, що вони йому посилали. В міру того, як його нотатник збільшувався, він ставав певніший, що він сидить на купі золота. Виглядало, що освічені читачі в Петербурзі захоплюються українськими повістями, комічними, фантастичними, чи такими, що заморожують кров, як напр., «Кочубей» Алядина, «Гайдамака» Сомова, «Козацька шапка» Кульжинського і розповіді Оліна та Луганського — усіх їх читали і хвалили. Чому б тоді не повість Миколи Гоголя в тому самому характері?

Правда, його перші спроби в літературі не були особливо підбадьорючі. Він опублікував був кілька перекладів (французьку статтю про московську торгівлю при кінці 18-го і на початку 17-го століття), а потім коротке українське оповідання «Бісаврюк» або «Ніч св. Йоана» в місячнику «Аннали Батьківщини» (II-III, 1830) без підпису. Але Свінін, директор місячника і журналіст низької вартості, рукопис так змінив, що Микола Гоголь заклявся йому більше не посыпати ані одного рядка своєї прози. Кілька місяців опісля, в грудні 1830 р., журнал «Північні квіти» одержав один розділ його незакінченої історичної новелі «Гетьман» за підписом «ooo». (Він розпочав ту новелю в Німеччині, але невдоволений своєю роботою, знищив її більшу частину). Ідею його дивачного підпису дали йому три літери «о» в його імені і прізвищі. «Гоголь» це назва водяної птиці, що має пір'я сірого кольору, видовжений гребінь і гострий дзьоб. Ця птаха прекрасно пливе, слабо літає, а ходити ногами зовсім не може. До речі, так вийшло, що Микола, маючи довгий загострений ніс, щораз більше ставав подібний до гоголя.

ЗНАЙОМСТВО З ЛІТЕРАТАМИ ПЕТЕРБУРГУ

За порадою Жуковського і Плетнєва Гоголь опублікував пересадно похвальну статтю про твір Пушкіна «Борис Годунов». Він кадив: «Величне! Коли я перегортаю сторінки твору Вашого генія, коли Ваші рядки тихо промовляють і вискають до мене вогненими звуками, то в моїх жилах жене святий страх, і моя переляканя душа тримтить, бо вона відкрила Бога в глибині Його вічності!» Пушкін напевно посміхався,

читаючи ті високопарні теревені, засмічені знаками оклику. Але Гоголь був щирий, хоч, як звичайно, переборщив.

В 1831 р. він писав своїй матері: «Терплячи від гемороїв, мені по-дурному здавалося, що це якась інша і більш небезпечна недуга. Згодом я довідався, що в Петербурзі немає нікого, хто б не мав тієї гидоті».

Одного дня Плетнєв писав Пушкіну: «Я мушу Вам представити одного молодого і дуже надійного письменника. Можливо, що Ви завважили у 'Північних квітах' віймок з історичної новелі за підписом 'ooo' і в 'Літературній газеті' статтю 'Деякі думки про те, як учити географію', есей 'Жінка' і розділ з короткого українського оповідання 'Пан'. Під цю пору він учительє. Жуковський ним захоплений. Я не можу дочекатися хвилини, коли зможу його до Вас привести, щоб він одержав Ваше благословення».

Той чудний учитель з пташиним профілем дітям був досить подобався. Учень Лонгінов пригадував собі його як малого і худого мужчину «з кривим носом, кривими ногами, з жмутком волосся на лобі, з найменш елегантною зачіскою, яку можна собі уявити, з уривчастим способом говорення, що було перериване частим і коротким підтяганням носом, і з лицем, що здрігалося від сіпання м'язів...».

Беручи собі за приклад школу в Ніжині, Гоголь учив дітей дещо рускої мови, природи, історії і географії. Але найчастіше він оповідав їм українські анекdotи, які їх розмішували до сліз.

Під час одного прийняття Гоголь не відвертав очей від низького темношкірого мужчини з товстими губами і великими, розумними очима. Його лице було обрамоване каштановими бакенбардами. Він держав у руці склянку. Та рука написала «Євгенія Онегіна». Плетнєв познайомив обох мужчин. Пушкін від самого початку був приятній. «Який мілій Пушкін! Він відразу присмирив упертого хохла!» — писала у своєму щоденнику Александра Россет, дочка французького емігранта. І дальше: «Я спостерегла, що він увесь яснів, коли Пушкін до нього говорив».

Дім принцеси Васильчиково, де Гоголь якийсь час жив, кишів від служби, гостей і нахлібників-утриманців. Там жила громада малих, стареньких жінок, які довгі роки жили в тіні своєї добродійниці, нічого не роблячи. Це були часи, коли велич роду міряно числом паразитів, які він міг удержати. Гоголь часом відвідував стару Александру Степанівну, що являлася вибраницею принцеси між тими дармоїдами. Її приятельки, старі, поморщені і зісохлі, як і вона, сиділи кругом неї і плели на дротах панчохи. Вони запрошували Гоголя сісти і прочитати їм те, що він написав. Одного вечора небіж принцеси, молодий князь Сологуб, прийшов і запитав, чи він може слухати.

«Я розлігся у фотелі», — писав він у своїх споминах, — і почав слухати. По перших словах читача я зірвався, сів випрямлено, з загостреною увагою, зачудований і здивований. Він читав опис української ночі: «Чи ви знаєте українську ніч? О, ні, ви не знаєте української ніч! Своїм простим способом говорення і неокресленими іронічними натяками, наявність яких не завжди була очевидна, хоч вона тримтіла у його голосі і лягала тінню на його власні чутливі риси обличчя, він надавав своєму текстові особливого кольору. Його сірі очі усміхалися, він потрясав голо-

вою, відкидаючи назад волосся, що спадало йому на чоло. Нагло він викрикнув: 'Але ж гопака так не танцюють!' Старі паразити бовкнули: 'Чому ви кажете, що не так?' Вони думали, що читач говорить до них. Він усміхнувся і продовжив монолог п'яного мужика. Признаюся, що я був ошелешений, розторощений. Коли він скінчив читати, то я, зворушеній до сліз, кинувся його обнімати. Молодий мужина називався Микола Гоголь».

Александра Россет писала: «Жуковський тріумфує, що йому вдалося зловити впертого хохла... Я приобіцяла Пушкіну насварити на бідного хохла, коли він буде сумувати у Північній Пальмірі, де сонце завжди виглядає хоровите».

Коли Гоголь приготовив до друку свої «Вечорі на хуторі Диканька», то Пушкін прочитав цілий коректурний відбиток і сказав: «На мою думку вони захоплюючі. Тут є дійсна веселість, щира і спонтанна, без штучності і фальшу. А яка поезія місцями! Яка чутливість! Усе це таке нове у нашій літературі, що мені тяжко повірити своїм очам».

19 вересня 1831 р. Гоголь писав своїй матері про «Вечорі...»: «ось овоч моєго вільного часу. Він усім подобається, починаючи від цариці. Сподіюся, що Ти знайдеш у ньому трохи приємності, і це вистачить, щоб мене ущасливiti».

Бєлінський трубів своє захоплення на всі сторони світу: «Який дотеп, яка веселість, яка поезія, яке відчуття народу!»

Надеждін писав: «Дотепер нікому не вдалося описати звичай України так живо і привабливо, як це зробив добряга пасічник Рудий Панько». Але велика трійця була невдоволена. Полєвой писав у московському «Телеграфі»: «Усі Ваши оповідання є так незрозумілі, що, не зважаючи на кольоритні деталі, які видно в народній традиції, їх тяжко дочитати до кінця. Бажання надати Вашому писанню малоросійський тон так спростачило Вашу мову, що часто неможливо схопити Вашу думку».

Беручися за роботу, Гоголь сумленно читав усякі книжки про Україну, твори Котляревського, Квітки-Основ'яненка і Гулака Артемовського. Він переглядав мовні та етнографічні студії південних провінцій і заглиблювався у веселих комедіях свого батька, Гоголь писав у «Сповіді автора»: «Я нічого не створив зі своєї власної уяви. Тієї здібності у мене ніколи не було. Я маю успіх лише тоді, коли можу черпати з дійсності користуючись мені доступними інформаціями».

Образ України автора є надзвичайно заспокоюючий. Занурений цілковито у мальовничості пейзажу та ілюзіях, він безтурботно і гнорує в проблемах кріпацтва. Надужиття автократів його зовсім не зворушували. Нужда селянства його зовсім не обходила. В його творі не була порушена ані одна соціальна проблема. Вихвалаючись своїми зв'язками і удаючи рівночасно, що він їх висміває, прагнучи особистої слави і при тому роблячи враження, що він дбає тільки про славу Бога, він крутився у звоях своєї суперечної особливості і брехав перед усіми в надії, що він достаточно обдуриє себе самого своїми вигадками.

Поет Аксаков писав: «У ті дні зверхній вигляд Гоголя навряд чи був сприятливий. Чуприна на верху його лоба, волосся на боках обстрижене за коротко, ні то борода, ні то вуси, за високий твердий комірець

сорочки — усе те робило його подібним до якогось хитрого українця. Як він відійшов, то всі присутні однозгідно сказали, що він робить несприятливе і якесь неприємне враження. В ньому було щось залякаюче, щось, що не дозволяло мені бути, як звичайно, відкритим».

У Москві Гоголь познайомився зі Щепкіном, славним автором-українцем. Там він теж зійшовся з двома завзятыми україністами, Михайлом Максимовичем і Осипом Бодянським.

У Петербурзі Гоголів слуга Яким почав пиячити. Гоголь за те його здорову вибив. У листі до матері він признався: «Я бив його дуже твердо». Гоголь сам дуже нервовий і часто б'ючи свого слугу, кричав: «Я тобі морду розірву, якщо не перестанеш пити!»

Гоголь часто у себе гостив Пушкіна і Плетнєва. Він сам варив вареники зі сиру, галушки зі сметаною або якусь іншу українську страву, запах якої наповняв кімнату. З волоссям, що стерчало на голові, з яскравою краваткою на шиї і фартухом на животі він виглядав, говорили його приятелі, як півень з острогами біля кухонних дверей.

Коли хто-небудь оповідав щось цікаве, то він цілій перемінювався у всисаючу помпу. Анненков бачив той вираз інтелектуальної жадоби на його обличчі, коли хтось з його гостей, правдоподібно лікар, говорив про поведінку божевільних.

Плянуючи написати історичну повість, Гоголь зовсім природно думав про історію України. 9 листопада 1833 р. він писав до Максимовича: «Я запрягся до історії нашої незрівняної, нашої нещасливої України. Ніщо так не заспокоює, як історія. Мої думки починають плисти, організуватися. Думаю, що напишу цей твір і в ньому скажу речі, яких дотепер ще ніхто не промовив. Мене дуже врадувало, коли я почув, що Ви роздобули деякі пісні. Прошу зробити копії з усього, що маєте і пішліть їх мені. Я не можу жити без пісень. Не уявляєте собі, як вони мені допомагають у моїй праці. Не лише історичні пісні, а теж і сороміцькі. Усе це додає кольору до моєї історії і щораз більше унагляднює факт, що часи і люди — на жаль — проминули».

23 грудня 1833 р. Гоголь писав до Пушкіна: «Я закінчу історію України і південної Росії, а тоді писатиму історію світу». До Максимовича писав захоплено: «До Києва! Ідьмо до Києва! Наш старинний і чарівний Київ! Він наш, не їх; уся наша старинна історія розпочалася там. Ст. Петербург мене зануджує, чи радше, мене пригнобив його жахливий клімат. Буде чудово, якщо Ви і я зможемо одержати працю в Києві. Там ми зможемо зробити багато доброго».

А тиждень пізніше віддавався мріям: «Яким будеш ти, мое майбутнє? Чи будеш ти в моєму гарному, древньому Києві, в моєму Обіцяному Краю, заквітчаному урожайними садами, оточеному розкішним південним небом, з його п'янкими ночами, з покритими кущами горами, з його ярами, подібними до гармонійних келехів, і моїм Дніпром, чисті і швидкі води якого обмивають підніжня гір? Там? Ах, я не знаю, як викликати тебе, мій добрий друге!»

Хоч історія України існувала лише в плянах, Гоголь помістив 30 січня 1834 р. у «Північній Бджолі» оголошення: «Нові книжки. Видання «Історії Малоросійських Козаків» М. Гоголя, автора «Вечорів на хуторі». Дотепер немає повної і задовільної історії Ма-

лоросії та її народу. Я рішив піднятися обов'язку підати. Майже п'ять років збираю матеріали стосовно історії того краю. Половина моєї книжки майже готова, але я відкладаю видання перших томів, бо підозрюю, що існує багато джерел мені незнаних документів, які знаходяться в руках приватних осіб. Тому звертаюся до тих, хто такі матеріали має у формі літописів, споминів, пісень, дум, торговельних паперів тощо, щоб вони мені їх прислали в оригіналі або відписах на нижче подану адресу».

На це не було ніякого відгуку. Сподівана посада в Києві перепала. Призначення на професорське крісло, про яке старався М. Гоголь, одержала людина з прізвищем Володимир Зіш, кандидат київського канцлерія. Гоголь писав своїй матері: «Чи Ти подумала, щоб відправити Службу Божу за успішність гарварні? Якщо ні, то вели о. Іванові відправити богослужбу, щоб Твоя діяльність увінчалася успіхом, і моя теж».

Богослужба не помогла нічого. А може він сам повинен був замовити її? Він був релігійний, хоч рідко коли його нога була в церкві. Його взаємини з Усемогучим були невимушені, він шукав поради в Бога в будь-якій справі, будь-коли і денебудь. Він писав матері: «Я шаную Божих апостолів і Його священників, але місце, де ми до Нього молимося, не має значення. Він є всюди».

Гоголь не запереставав боротьби за Київ. Він навіть просив свого приятеля, щоб він підшукав йому дім «як можливо з малим городом, десь на горбі з видом на Дніпро». Він писав до Максимовича, який сумнівався, чи він, маючи зацікавлення в історії літератури припадково і лише для власної пріємності, був би здібний викладати цей предмет: «В імені приязні, в імені нашої України, в імені могил наших батьків, не сидіть там пріючи над книжками. Нехай мене чорт забере, коли вони до чогось ліпшого придадуться, як тільки для запаморочення Вашого мозку. Будьте тим, ким Ви є. Висловлюйте свої власні думки і то так мало, як лише можливо. Студенти, особливо, є так глупі, що це було б злочином себе задля них напружувати. Найкраще є мати з ними розмови в питаннях естетики. Це те, що Плетнєв робить. Він дуже розумно вирішив, що всякі теорії є абсурдні і ведуть до нікуди. Він зовсім перестав учити, а лише займається вияснюваннями і дискусіями зі студентами, на ділі, підкреслюючи лише красу. Ви маєте смак, знаєте російську літературу ліпше ніж будь-який педагог-роз'яснювач. Чого більше Вам треба? Благаю Вас в імені неба, витрачуйте на те безглуздя як найменше часу».

Ані його «Історія України», ані його «Історія світу» не вийшли з початкової стадії. Але тієї весни він викінчив кілька оповідань: «Портрет», «Вій» і «Тарас Бульба».

За старанням його приятелів Гоголь дістав посаду асистента професора історії на петербурзькому університеті. Один студент згадує: «А який в нього був ніс!» Довгий, загострений, правдивий дзьоб! Я не міг глядіти на нього зблизька без страху, що він мене дзьобне і виколе мені очі». А професор Нікітенко писав: «Гоголь собі уявляє, що його мнімий геній дає йому право до якнайвнезліших претенсій. Його виклади такі погані, що він став посміховищем студентів. Він визнав свою некомпетентність і безсилия. Він теж

приходив до мене і признався, що він не має досвіду для цього становища на університеті».

14 грудня, 1834 р. Гоголь писав до Погодіна: «Ах, коб знайшлася хоч одна людина, яка мене розуміє! Але, як і всяке інше живе соторіння в Ст. Петербурзі, люди є генерацією туманів». А якої думки про Гоголя був Пушкін? Ось що він сказав: «Того малороса треба берегти; він з мене здирає шкіру так спритно, що я навіть не маю часу крикнути за поміччю». Це було тоді, коли Гоголь винудив від Пушкіна тему до комедії «Ревізор».

Гоголь ніколи не міг опертися спокусі брехати задля брехні. Усі його листи до матері і приятелів є висловом нестримної мітоманії. У характері Хлестакова він просто виявляє свою власну тенденцію обдурювати свого співгромадянина до пункту божевілля. Інстинкт підлабузництва в людей, з якими Хлестаков має до діла, гне їх голови перед кожним, хто вміє піднести свій голос. «У 'Ревізорі', — писав Гоголь геть пізніше, — я рішив зібрати разом усе, що я знов про Росію, що в той час було погане — усі несправедливості доконані в місцях і обставинах, коли людина повинна виявити найвищий ступінь справедливості — і при тому добре посміятися, раз і назавжди».

Після першої вистави «Ревізора» 19 квітня, 1836 року частина публіки з вищої верстви одноголосно заявила: «Це щось безсенсовне, це наклеп і глум!» Кукольник зашепелявив: «Це насміх, що не варте назви мистецтва». Храповицький додав: «Непростима обида дворянства, державних службовців і купецтва». А ось що сказав цар: «От тобі штука! Кожному дісталося, а мені найбільше!» Гоголь утік з театру, викинений вибухом ненависті.

Консервативні круги оскаржили його в намаганні підкопати усталений лад. Ніщо, говорили вони, не є для нього святе. Революціонер у серці, який удає, що обмежує свою сатиру до провінційних урядовців, але на ділі б'є найважливіших людей в імперії. Ліберали аплодували. Але та похвала лякала Гоголя більше, як лайка. Адже він **уважав себе царським чоловіком, тілом і душою**. На його думку, монархія є єдино можлива система правління для Росії. Він вірив у державний контроль, у клясову різницю, в кріпацтво. Прихильно оцінив Гоголя критик Белінський: «Автор 'Ревізора' є великий гумористичний маляр дійсного життя». Це той самий «ліберал» Белінський, який про Шевченка висловився: «Шевченка заслали на Сибір. Мені його не жаль, і якщо б я був суддею, я зробив би те саме. Я чую ненависть до того рода лібералів». А поява «Кобзаря» викликала в нього лютъ: «Гарна мені література, яка тільки й діше простацтвом хлопської мови та дубоватістю хлопського розуму». На тому пункті москаль Белінський і хохол Гоголь були тієї самої думки.

У ПОДОРОЖ

Знівечений духовно і морально, Гоголь рішив тікати з Росії до Європи. З корабля, що віз його до Люbeckу-Гамбургу-Бремену і дальше, він писав до Жуковського: «Мої думки, моє ім'я, моя праця належати **Росії**, але мое знищене тіло буде від неї далеко». У Баден-Бадені Гоголь зустрів дві московські аристократичні родини, Репніних і Балабінів. Однаке від жіночтва він держався здалека. Жахався близькості

жінок, щоб не відчути хочби і найслабшої їх тілесної еманації.

У Швейцарії він роздумував: Росія, але без русских, який це був би рай! Або хоч би без деяких з них. Він писав Погодіну: «В Росії є колекція таких огидних морд, що не можу знести самого їх виду. Навіть тепер мені хочеться плювати, коли про них думаю. Тепер усе, що бачу - чуже, все кругом мене чуже, але Росія є в моєму серці, не та погана Росія, що я її знов, але чудова Росія, і Ви, і декілька членів родини, і мале число приятелів, наділених певними смаками і шляхетними душами». До своєї матері писав: «Найбільш небезпечними жінками є італійки». Як наближалася зима, то з Гоголем почало діятися щось таємниче. Лікар стверджив, що він терпить від «гіпохондрії, спричиненої гемородами». У листопаді 1836 р. Гоголь удався до Парижу, а звідтам переїхав до Риму. Гоголеві подобалися римляни за їх уроджене почуття краси і особистої гідності, і за їх лінощі, що нагадували йому українські. Генрі Троян, біограф Гоголя, пише: «Цікаве: як українець, для якого поляки були відвічні вороги, він повинен був відчувати недовір'я до римокатолицької Церкви. Але хоч він був і патріот (чий? Б. М.) і православний, його притягала привабливість і поміркованість римської віри. Гоголь бачив що відрізняло російське християнство від римського. Православна Церква, закам'ялена в прадавньому ритуалі, не мала прямої влади над душами, під час коли католицька Церква, активна, мілітантна, всюдисуща інституція, при помочі клеру сягала далеко своїм впливом поза святі межі, пробиваючися до домів і кермуючи життям поодиноких людей. Перша зміряла до збереження таємниці Христа, а друга, щоб зробити його більш зрозумілим для всіх».

Койцевіч, польський священик у Римі, писав: «Ми познайомилися з Гоголем, талановитим російським письменником українського роду, який від самого початку виявляв сильний нахил до католицизму». Койцевіч і другий священик, Семененко, намагалися навернути Гоголя. Койцевіч навіть написав бувсонет на його честь, останній рядок якого звучить: «Не замикай своє душі перед небесною росою». Але Гоголь не дав себе зловити. Принцеса Волконська, навернена на католицизм, і яка постійно жила в Римі, дуже була невдоволена зволіканням Гоголя.

Семененко писав: «Волконська оповідала нам, що коли вона поінформувала Гоголя про свій намір навернути свого сина, який ще тримався православ'я ніби на тоненький нитці, то Гоголь дуже був зацікавився тією справою і заохочував її, надіючись, що хлопець буде навернений. Чому той впертий молодий українець уважає, що принц зробить мудро, коли прийме католицьку віру, а сам відмовляється від неї?» — дивувався Семененко. Зенада Волконська не могла розв'язати тієї загадки і тому підганяла обох священиків посилити свою кампанію. Але вони уважали, що не треба примінювати насильства над почуваннями майбутнього неофіта. Гоголь почувався досить вигідно в тій атмосфері побожної конспірації. Відповідю наполегливій Волконській і її прихвостням-мракобісам була його м'яка і гнучка незрушимість.

У Римі Гоголеві вийшли гроші. Він позичав у Петра, щоб заплатити Павлові. Не маючи іншої ради, він написав до Жуковського, щоб той вистарається у

царя для нього пенсію. «Скажіть йому, що я невчений, і не знаю, як писати до такої величної особи, але я є сповнений любов'ю до нього, яку лише русский чалавек може відчувати до свого суверена. Знайдіть нагоду і спосіб розповісти імператорові про мої повісті 'Старосвітські землевласники' і 'Тарас Бульба'. Це ж приємні повісті, вони всім подобаються і відповідні для всіх. Коб лиш цар прочитав їх! Він такий чутливий до творів, які висловлюють теплоту почувань і випливають з душі». Гоголь одержав від царя п'ять тисяч рублів.

Під римським сонцем «українські лінощі» Гоголя розквітили. Він брався писати «Мертві душі», але вони потонули в багні. Він захворів. Терпів кожного дня. Не міг пітніти, і навіть під час полудневої спеки його шкіра була суха. Але в багато гіршому стані було здоров'я молодого аристократа Вельгорського. Він у Римі лікував свої сухітнічі легені. Гоголь писав до Погодіна: «Я переконаний, що Осип Вельгорський зовсім певно умирає. Бідний, лагідний, шляхетний Осип! Немає в Росії місця для чудових людей. Лише свині можуть там жити!»

Гоголь не любив австрійців. Він зачисляв їх до тієї самої категорії, що й німців. Німцям не міг він забути, що в його молодості вони були розворушили його захоплення. «В той час я сплутував німецьку науку, філософію і літературу з німецьким народом», — писав він. «Відень це один баль без кінця. Німці тут проводять увесь свій час на забавах: п'ють пиво і сидять при дерев'яних столах під каштанами — і це все. Відень мені набрид.» У Відні прийшла йому до голови думка створити геройчу драму на основі історії Запорозьких Козаків.

Гоголь повернувся до Москви, щоб заопікуватися своїми сестрами, яких він був туди перевіз з Петербургу. З Москви написав до матері листа, але не призвався, що він там, бо боявся, що вона могла б до нього приїхати. Він І любив — але йому не було спішно з нею побачитися. Він знов, що з нею він попаде в атмосферу фінансових проблем, сільських пліток, дурноватої адорації і абсурдних матримоніяль-

них пропозицій. Добре почувався лише тоді, коли брехав. Тому замість того, щоб в листі написати «Москва», він написав «Тріест, 26 вересня, 1839 р. Я ще не зробив приготувань до повороту до Росії. Тепер я в Тріесті, де я розпочав брати купелі в морі. Може ми з тобою побачимося цієї зими, а може й ні. Завтра від'їжджаю до Відня, щоб бути ближче Тебе. Висилай свого листа на адресу Погодіна, Москва. Але Ти не пояснюй собі цього, що я вже швидко буду в Москві. Це лише тому, щоб Твої листи до мене скорше доходили; з Москви їх пересилають мені офіційним кур'єром».

А тепер, щоб до цієї салати додати трохи заправи, він описав місце, в якому він нібито перебуває. «Тріест — це дуже оживлене торговельне місто — половина мешканців італійці, а друга половина слов'яни, які говорять майже по-російському чи, на всякий випадок, мовою, подібною до української. Бувай здорова, люба мамо. Твій люблячий і вдячний син Микола».

Кілька днів потім — ще даліше в Москві — він вислав іншого листа, чим разом ніби з Відня, а якби його здемаскували, то що там, він просто зaimпровізує якось іншу баєчку. Його мати була така легковірна, а він мав буйну фантазію!

У Москві Гоголь жив у Аксакових. Одного дня зібралося там товариство і господар попросив Гоголя, щоб він прочитав щось зі свого рукопису. Гоголь згодився. Всі оживилися, а дами зашептали: «Він буде читати, він буде читати!» Герой дня опустився на канапу перед округлим столом, глянув сумово по своїх слухачах і, несподівано, голосно відригнув раз, другий і третій. Дами отетеріли, а збентежені панове відвернулися вбік. Зніяковіла публіка почула, як йому ще раз відригнулося, а тоді він вилягнув з кишени рукопис, розпростував його і почав читати: «Ось знова надходить! Знова! Ще один раз!» Вкінці слухачі зрозуміли, що ті відриги і слова були початком сцени з нової вистави, і всі почули полекшу. По закінченні читання зірвалися голосні оплески.

THE DETROIT NEWS

Holocaust Memorial Boggles the Mind

By William Raspberry

WASHINGTON — I do not oppose the establishment of a Holocaust Memorial on the Mall. I simply don't understand it.

Unquestionably, the Holocaust stands out as one of the darkest periods of human history. The slaughter of millions of defenseless human beings, most of them Jews; the cold-blooded, deliberate attempt to annihilate an entire people; the failure of the rest of the world to do as much as

it might have to stop that massive horror. These things must not be forgotten.

BUT ISN'T THERE a difference between remembering and memorializing? To my mind there is. It is the difference between insisting, on the one hand, that our history books record the shame and the horror of slavery, or give due credit to the heroes, white and black, who helped to end it, and, on the other hand, building a "memorial" to slavery.

That is one of the things I don't understand about the Holocaust Memorial. The other is that it should be an "official American memorial." Neither the victims nor the perpetrators of that unspeakable horror were Americans. Why should a memorial to it, assuming there should be one, belong on the national Mall alongside the Washington Monument, the Lincoln Memorial, and other memorials to American heroes?

I am not alone in my confu-

sion. I've just been talking to a Howard University professor who thinks there ought to be an official memorial to slavery. But the more we talked, the clearer it became that the main reason he wants a Slavery Memorial is because there is going to be a Holocaust Memorial. He resents the implication of black powerlessness in the fact that we will be memorializing a non-American horror involving Jews and not memorializing an American horror whose victims were black.

I've also been talking with a Jewish friend who, while he thinks my distinction between remembering and memorializing is artificial, fears that putting the Holocaust Memorial in a public place easily accessible to tourists with a thousand and one other things on their minds will serve to trivialize the special horror of the Holocaust. His preference

would be for an off-the-beaten-path location for visitors who will seek it out, much as they do now for the Kennedy gravesite.

He and I agree that it might be a very good thing if the Holocaust Memorial could evoke the sense of almost-sacred awe that we feel on quiet mornings at the Lincoln Memorial, before the tourists arrive with their shorts and halters, their cameras and popcorn and their boisterous children. We both doubt that it will.

And I've been talking to another friend whose doubts echo my own, and more.

"What next?" she wonders. "A memorial to the million wiped out during the Nigerian civil war? The Hindus and Moslems mutually exterminated? The victims of the Coventry fire-bombing? Rotterdam? Armenians massacred by Turks? The Mall ain't

big enough.

"BUT IT ISN'T just the memorial on the Mall that the mind boggles at," she says. "It is the solemn declaration that this will constitute a pledge that nothing of the sort will ever be permitted to happen again.

"It *is* happening. Right now. In many places. And, in Southeast Asia, on nearly the same scale, and without your permission, gentlemen. And what do you propose to do about it?

"Nothing, I hope. Whatever you do cannot make things any better, and may make them worse. So how would it be to come down off that high horse and look around close to home and see if there are any little improvements of a practical sort that you could set your hand to?"

УКРАЇНСЬКО-ЖИДІВСЬКА СПІВПРАЦЯ —

МОДНА ТЕМА?

РОМАН КУХАР

РОЗПОВІДЬ ПРО «БІЛОГО КРУКА»

Микола М. Палій. ДУДЬО І Я. Весняні розповіді під осінь. Обкладинка В. Каплуна. Буенос-Айрес, Вид-во Юліяна Середяка, 1980, ст. 72

Крім писань в еспанській мові й низки перекладів з еспанських авторів на українську мову, виявив себе Микола М. Палій теж і оригінальною творчістю в нашій літературі. Пробував він своїх сил в поезії («Етсете», 1970), повістевому жанрі («Надійні дні», 1949), «Марі, Марі», 1976 й сатирі («Сентиментальна Україна», 1974, «Романтична Україна», 1980).

Чуперно видана книжка розповідного характеру, «Дудьо і я», стає черговою вдатною спробою автора для озмисленої передачі, може, й не типової, а все ж реалістичної картини з життя, що є прикметним жанром для творчості письменника. В описуваному творі запримітне старання Миколи Палія пройти ловз трафаретні теми й виловити щось незвичне з намулу типічних у такому контексті персонажів, ситуацій, подій і звичин

сусільних уявлень про них. Тут він водночас і забирає голос до завжди актуальної тематики українсько-жидівських взаємовідносин, що набирає загострення саме в наші дні. Всупереч відомій з досвіду вислужницької ролі жидівського елементу в користь звіманцям нашої батьківщини й на шкоду українському населенню, Палій приводить у своїй вирваній з життя розповіді «Дудьо і я» переконливий приклад на те, що були серед нас і «людяни жиди». Сільський шинкар подільської місцевини, Дудьо (Дудик, або, за справжнім прізвищем, Юріш чи Йориши) та його жінка Дудиха, можуть щоправда здаватись «білими круками» на тлі своїх співвітчизників, зацікавлених головно в використуванні автохтонного населення; проте й такі гуманні, «Божі люди» між жидівськими підприємцями мусіли теж існувати тут і там на

наших рідних землях, коли, саме з пошані до такої рідкісної породи, залишив у їх честь автор нетлінний документ їхньої конструктивної участі в нашому житті, в формі свого безпретенсійного, теплом навіянного, літературного малюнка.

В чергуванні замітних подій у Скалатщині двадцятих і тридцятих років Дудьо виявився не кровопивцем, а добродієм наших селян, не донощиком ворожій владі на націоналістичну діяльність членів підпілля, а носієм перестороги довіреним людям, не співучасником злодіянь

над нашим народом, а його симпатиком і приналежним, безкорисним рятівником в потребі, як у випадку польської пасифікації в 1930 р.

Якби то більше таких доброзичливих жидівських сусідів, як Дудьо — мимохіть задумаетесь читач над тією, живо й цікаво написаною книжечкою. Тоді певно не було б стільки нещастя, розчарувань і вимушених бар'єр поміж обидвома нашими народами, що наділені як-небудь доволі подібною історичною долею.

THE DETROIT NEWS

To Criticize Begin Is Not Anti-Semitic

By Richard Cohen

WASHINGTON — My phone these days is an instrument of torture. Merely to answer it runs the risk of being insulted. The mail is equally bad. The letters are vicious, some quite personal. One person ripped a page out of the Yellow Pages and sent me a listing of psychiatrists. The meaning was clear: I am sick. I have differences with Israel.

It turns out I am this thing called "a self-hating Jew." I am not sure what this is exactly, although the symptoms are clear. A self-hating Jew is not one who hides his identity or acts ashamed of his identity but who — for reasons thought to have to do with mental instability — is critical of Israeli policy.

WHATEVER a self-hating Jew might be, it turns out that in Israel it is impossible to be such a thing. There, writers such as Amos Elon can publish articles critical of the Israeli invasion of Lebanon and not — as far as I know — be put on the couch to be psychoanalyzed. Instead, it seems, people

Cohen

respect what he says. They might agree or disagree, but they do not think his differences with Menachem Begin have anything to do with his religious identity.

But with American Jews it is a different story. Here dissent becomes treason. It is treason not to a state, or even an ideal (Zionism), but to a people. These is tremendous pressure for conformity, to show a united front, to adopt the view that what is best for Israel is something only the government there can know. For those who do not think that Israeli Defense Minister Ariel Sharon is either wise or moral, there is only the door — go!

Non-Jewish critics of Israel get the flip side of this treatment. They are either dismissed or denounced as anti-Semites. The Washington Post recently failed to do a story about a pro-Israeli rally, then published a picture of the gathering with a caption identifying it as a separate, anti-Israel rally that took place the same day. It was a mistake — nothing more. Many readers saw grave matters of policy in it, though. Some saw it as yet another example of anti-Semitism.

There is nothing mysterious about this. For many American Jews, the identi-

fication with Israel is intense. To find Israel morally lacking is not much different than finding Jews morally lacking. In addition, many Jews have a sense that they and Israel are walking on eggs, that the slightest slip, the slightest relaxation of vigilance, will bring on yet another Holocaust — this one maybe in the Middle East. The emotional, if not the actual, stakes are very high.

But in some cases it has produced an intolerance that has taken a toll. American politicians, cowed by such intense feeling and, therefore, unwilling to criticize Israel, are nevertheless seething. They do not like being pushed around — not by Jews, not by Arabs, not by anyone. American newspapers, stung when mistakes are likened to anti-Semitic acts, tend after a while to reject all criticism.

The situation in the Middle East is not simple. There is room to argue, room for debate. There is reason to question whether the course of the present Israeli government is the best course for Israel. For the American Jewish community — or the most vociferous segments of it — to reject criticism of Israel as anti-Semitic is just plain insulting to the many people who simply have differences with Israeli policy.

To criticize the bombing of civilian centers is not anti-Semitism. To question the morality of a near-total war is not anti-Semitism. To point out that the Israeli government is no longer credible is not anti-Semitism, nor is it anti-Semitic to suggest that the American Jewish community runs the risk of being ignored when it has only one response to criticism of Israel

— and that is to shout "anti-Semite!"

IN A WORLD full of anti-Semites, it is folly to manufacture more out of whole cloth. In a world that is menacing for both Jews and Israelis, it is folly to turn friends into enemies or not to distinguish between the two. In a world in which there are plenty of people who hate Jews, it is ridiculous to

manufacture a whole new category out of nothing more than criticism of the Begin government.

After all, nothing could be worse for Israel than for its friends not to distinguish between when it is right and when it is wrong. That, after all, is what its enemies have done for years.

The Sunday Sun

The holocaust we ignored

It is not easy to conceal the murder of 3 or 4 million people. There are certain logistics involved.

Bodies pile up, graves cannot be dug with sufficient speed. Worst of all there are always the living who can see the evidence in front of their eyes.

And yet . . .

Fifty years ago Iosif Vissarionovich Dzhugashvili, alias Josef Stalin, pulled it off — almost.

In creating what was probably the world's first man-made famine, he was personally responsible for the death of — by conservative estimates 3 million and realistically probably closer to 6 million — men, women and children.

And people saw them.

They saw their bodies piled up grotesquely next to roads. They smelled them from miles away as the stench of rotting flesh filled the air, and journalists wrote about it as they managed to see the brutality for themselves.

But it was not believed. And what was written did not get published except in censored form. And the censors were not those of Josef Stalin, but of the *New York Times* and the British paper the *Guardian*.

Last week Brian Mulroney had the temerity to raise the issue on the occasion of the 50th anniversary of this holocaust. He was speaking to the fourth World Congress of Free Ukrainians and he spoke emotionally, forcefully and to the point.

The Soviet Union in the person of one Alexander Podakin, press attache at the Soviet Embassy in Ottawa, filed an official protest with the department of external affairs, calling the speech a "100% lie" and more importantly, claiming it was a breach of the Helsinki agreements in that Mulroney was addressing a subversive organization aimed overthrowing the legitimate and legal government of the Ukraine — which is the way Podakin referred to the Soviet occupation of the Ukraine in 1920.

Such a protest was ludicrous; an obscenity from the country that has breached the Helsinki accords with such impunity and viciousness at home (the sentencing

BARBARA AMIEL

to psychiatric hospitals of dissenters, the refusal to permit citizens to travel outside the Soviet Union) and abroad, through the continued and flagrant support to terrorist groups operating in Africa, Asia, Central and Latin America, etc.

It will be interesting to see what the response of our mealy-mouthed external affairs department is. It would be even more interesting to see how many times Canada has ever protested to the Soviet Union about its breaches of the Helsinki agreements or filed protests against politicians in the Soviet Union who daily tell lies about our system in order to discredit it.

For readers who, thanks to the *New York Times*, the *Guardian* and most of the Western mainstream press, do not know about the holocaust of the 1933 grain famine in the Ukraine, they should pick up a copy of the Oct. 31 issue of *Alberta Report*, a news magazine which, incidentally, is of consistent interest.

That issue's cover story, "The Other Holocaust," details the events in the famine with reminiscences by survivors now living in Canada.

The November issue of *Commentary* also has an article on Mulroney's "100% lie." It is called "The Famine the *Times* Couldn't Find" and is by one Marco Carynyk, a Toronto-based freelance writer who has done a one-man job of getting the Western world to acknowledge, finally, the existence of the famine that was as devastating a holocaust as the dreadful murder of 6 million Jews in World War II.

To sum it up: In 1933 Stalin decided he wanted two things. First, to purchase a lot of heavy machinery from the West, for which he needed grain exports to get currency and credit, and second, to eliminate

Papers spiked news of Ukraine famine

the kulaks — a term that really applied to wealthy peasant farmers but which Stalin used to include Ukrainian nationalists, intellectuals, anyone who opposed his policies of collectivized farming and anyone whom he regarded as a threat to his power.

And they were. Forced collectivization shrank the grain harvest, quotas were increased to the point that peasants had virtually no food for themselves, about 1 million Ukrainians were liquidated for opposing these policies.

By December 1932 famine was raging in the Ukraine. Peasants were digging up corpses for food even while the Soviets kept Ukrainian wheat rotting in railway depots. Estimates put the death toll at 25,000 a day.

And nobody cared.

Western intellectuals were — as so many are today — under the spell of Marxism. They lacked the clear vision of a Malcolm Muggeridge, who in 1932, a communist sympathizer then reporting for the left-wing *Guardian*, hopped on a train to the Ukraine and was devastated by the tragedy he saw.

He sent back his reports to the *Guardian* which printed them in a mutilated form, sufficiently damaging nonetheless to Muggeridge's left-wing credentials to make it exceedingly difficult for him to get work on his return to England.

Later on, George Orwell would experience the same thing when reporting on communist activities in the Spanish Civil War for the British left-wing magazine *The New Statesman*. They would refuse his work and make Orwell an outcast among democratic socialists.

In America it was the New York Times that covered up reports for the U.S. readers. And it continues.

How many people, who know all about the dreadful holocaust by the Nazis, know about the dreadful holocaust by the communists? Why is its study not part of the courses demanded by our multicultural industry, our race relations people, our ministries of education?

And why has the federal government of Canada been so quiet, so inconspicuous in this 50th commemorative year for the victims of the tragedy? Why have the Liberals been so hesitant to take part in services and memorial tributes?

Is it because Ukrainians have not formed important political lobby groups? Is it because, unlike the Jews who have had the good sense and the responsibility to demand that the world learn from their tragedy and have perfected the art of pressure group tactics, the Ukrainians can be dismissed as having little influence?

They died in the millions. The children's bodies were every bit as skeletal, the eyes as big, the bellies as bloated as the heart-rending pictures we see from Africa or Auschwitz.

They deserve, no, they should demand, a place in history.

It is to the credit of Brian Mulroney that he raised the issue. It is to the eternal shame of apologists in Ottawa who, in the name of "dialogue" betray the sacrifice of millions for a few empty political gestures with the Soviets and thus continue to make that terrible Ukrainian holocaust of 1933 the holocaust no one knows.

Виправлення. У минулому числі «Анабазису» вкра лась помилка. У вірші Надії Фесенко-Скорин (стор. 26) в останньому рядку замість «землі» треба читати «ріллі».

ПОЖЕРТВИ НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

«АНАБАЗИСУ»

/Від 1 жовтня по 1 січня 1984 р./

АНГЛІЯ

Марченко М. /Лестер/ - 30 ф., Тимчина Т. /Манчестер/ - 10 ф., Скабана Г. /Манчестер/ - 4 ф.

КАНАДА

Борис В./Монтр./ - 150 д., Петрук П. /Гамільтон/ - 50 д., Мощора М. /Кітчнер/ - 50 д., Винників А. /Тор./ - 100 д., Семенчук Т. /Ошава/ - 40 д., Серденко С. /Тор./ - 35 д., Бабич А. /Тор./ - 34 д., Масевич М. /Ошава/ - 20 д., Галипчак Д. /Тор./ - 10 д., Зін П. /Амстербург/ - 10 д., Грибівський Н. /Тор./ - 24 д., Кузішин А. /Гамільтон/ - 4 д., Ебік В. /Тор./ - 4 д., Лішина В. /Тор./ - 4 д., Сірик Г. /Форт-Ірі/ - 4 д.

ЗСА

Іванчук І. /Ньюарк/ - 34 д., Савка Родина /Детройт/ - 25 д., Гілевич М./Честер/ - 20 д., Кріслатий С. /Клівл./ - 10 д., Яворівський Я. /Кольорадо/ - 7 д., Петрів В. /Рочестер/ - 7 д., Палка М. /Клівл./ - 7 д.

НІМЕЧЧИНА

Федик О. /Штутгарт/ - 20 д.

ШВЕЦІЯ

Куц Г. /Гетеборг/ - 7 д.

АВСТРАЛІЯ

Юренко А. - 9 д.

ФОНД політичних акцій ВАЛЕНТИНА МОРОЗА

Брага А. /Грімсбі, Кан./ - 34 д., Гординський Л. /Детройт/ - 5 д.

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ЩИРА ПОДЯКА!

ЗМІСТ

1. Коли загоряться джунглі	6
2. ВАЛЕНТИН МОРОЗ. На вогник через ніч	7
3. ВІРА МОРОЗ. Заява на 4-у СКВУ	11
4. Бувальщина	12
5. Спадщина	18
6. АНДРІЙ ЧАПЛЯ. Ще один голокост	20
7. YAROSLAV LEBEDYNSKY. LE DERNIER HETMAN	21
8. ЛЮБОМИР ХАБУРСЬКИЙ. "Навчи мене жити разом"	23
9. Комітет проти вживанняsovітських свідчень	24
10. БОГДАН МЕЛЬНИК. Роздвоєна душа	28
11. РОМАН КУХАР. Розповідь про "білого крука"	34
12. RICHARD COHEN. TO CRITICIZE BEGIN	35
13. BARBARA AMIEL. THE HOLOCAUST WE IGNORED	36

Printed by KHAN'S COMMERCIAL COPY CENTER INC. (416) 762-7204